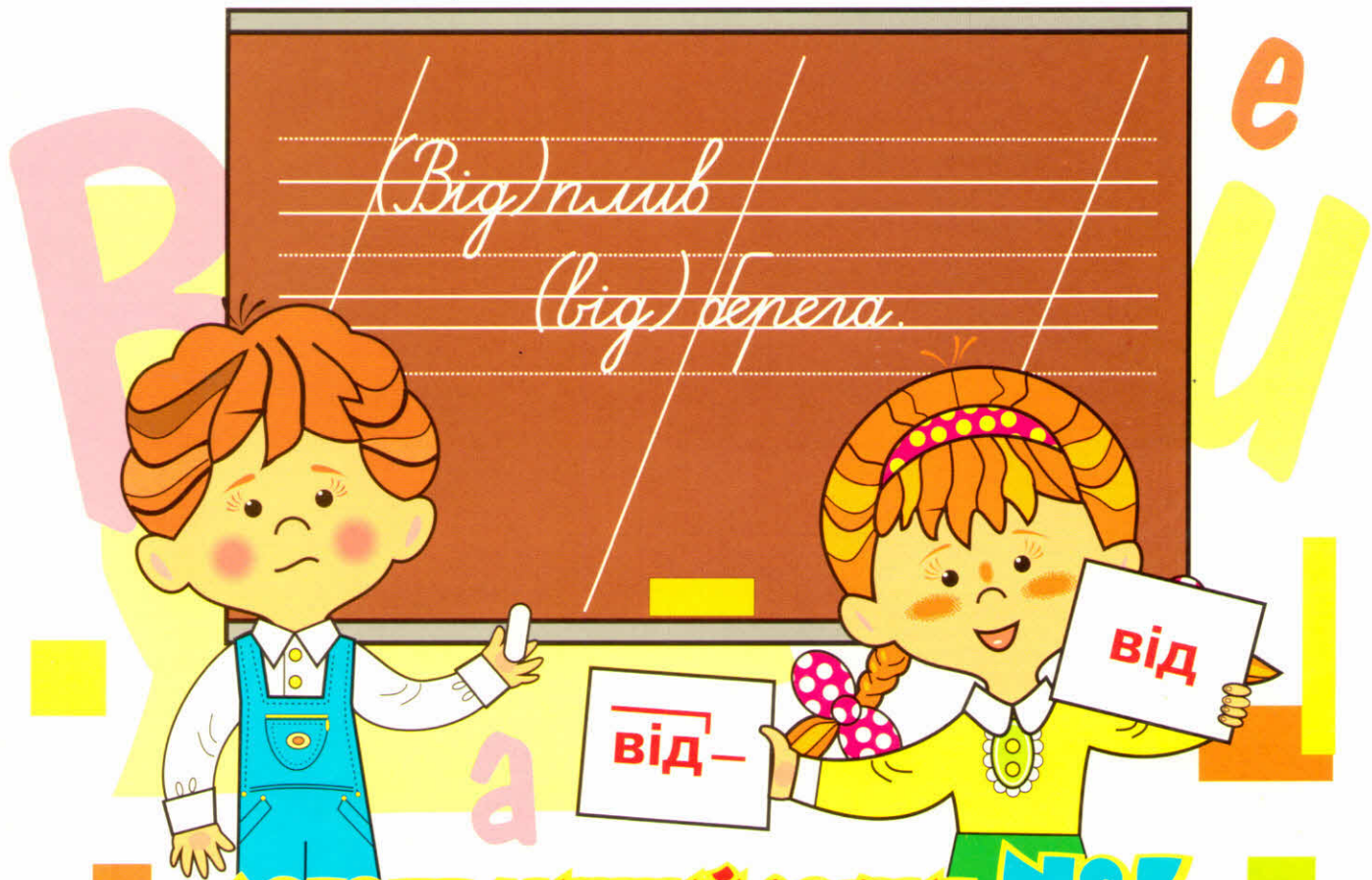
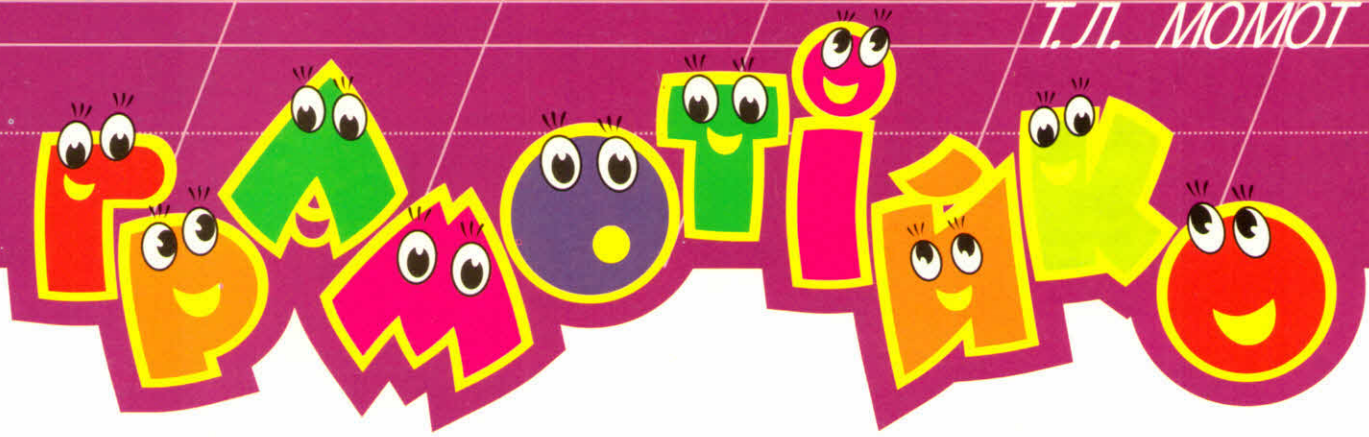


Т.Л. МОМОТ



ЛОГОПЕДИЧНИЙ ЗОШИТ №3

Т.Л. Момот

Грамотійко

**Логопедичний зошит № 3
для розвитку усного
і писемного мовлення**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України



Тернопіль
Навчальна книга – Богдан

Дорогий друже!

Веселий і розумний Грамотійко стане твоїм добрим помічником у вивченні грамоти. А якщо ти вже її опанував, Грамотійко допоможе позбутися помилок під час читання та письма. Разом з ним ти будеш малювати і писати, розгадувати ребуси, вчити цікаві віршики і читати мудрі оповідання.

Прислухайся до вимови звуків, слів, речень. Спостерігай за їх написанням. Вдумливо читай.

З Грамотійком ти обов'язково досягнеш успіху!

Довідкове бюро

L _ _ _ . – речення;

— – слово;

⊕ – слово, поділене на склади, наголос;

○ – голосний звук;

▬ – твердий приголосний звук;

▭ – м'який приголосний звук;

∪ – корінь слова;

└ – префікс;

^ – суфікс;

□ – закінчення.

Переднє слово для дорослих

Проводжаючи дитину в перший клас, батьки сподіваються, що вона вчитиметься охоче й успішно. Якщо ж надії не справджуються, то причини невдач вони починають шукати насамперед у школі, системі навчання, упередженому або байдужому ставленні вчителя. Але найчастіше причиною шкільних проблем дитини є її недостатній мовленнєвий розвиток. Це може виявлятися в дефектах звуковимови, мізерності словникового запасу, невмінні граматично правильно узгоджувати слова в реченні тощо. Подібні прояви у дошкільний період зазвичай не насторожують батьків, бо дитина, на їхню думку, достатньо вільно користується мовою.

Однак у школі до мови ставлять високі вимоги, і дитина з недостатнім мовленнєвим розвитком потрапляє у складне становище. Виникають труднощі в процесі оволодіння навичками читання і письма, з'являються стійкі специфічні помилки (пропуски чи заміна букв і складів, недописування або недочитування слів, переставляння частин слова тощо). Такі недоліки читання і письма називаються відповідно дислексією і дисграфією. В окремих випадках необхідна спеціальна логопедична робота, в інших — дитині можуть допомогти самі батьки, вихователі, вчителі. Власне, для профілактики й подолання проявів дислексії та дисграфії і призначені логопедичні зошити "Грамотійка".

Зошит №1 включає роботу над голосними, а зошити №2 і №3 — над приголосними звуками та буквами, що їх позначають. Окрім цього, зошити містять завдання для розвитку спостережливості, уваги, просторових і часових уявлень, моторно-графічних умінь, аналітико-синтетичних здібностей та зв'язного мовлення дітей.

Вихователі дитячих садків і вчителі початкових класів можуть використовувати "Грамотійка" для фронтальної та індивідуальної роботи.

Зошити знадобляться також вчителям-дефектологам допоміжних шкіл та значно полегшать роботу логопеда. Різноманітні за складністю завдання розраховані на дітей з різним рівнем підготовки та різною структурою дефекту.

На сторінках "Грамотійка" можна знайти вправи як для дошкільнят та першокласників, так і для учнів 2-3 класів. А посторінкові рекомендації і детальні пояснення кожного завдання допоможуть організувати роботу методично правильно й ефективно.

Пам'ятайте, що запорука Вашого успіху — терпіння і доброзичливе ставлення до дитини.

Хай Вам щастить!

Пальчикова гімнастика

Ми долоньки розітрем
і зігрієм пальчики.
Будем гратися руками,
як маленькі зайчики.

Розтирати долоні і пальці. Плескати в долоні.

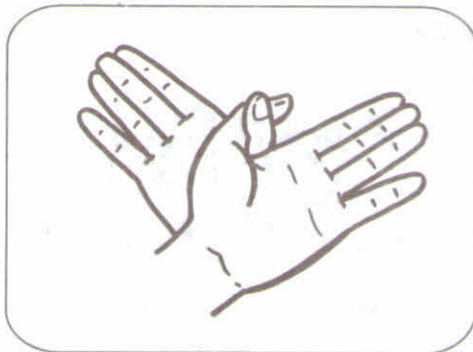


П'ять братів, п'ять зайців,
п'ять завзятих молодців.
То не в лісі сірі зайці,
а умілі твої пальці.



Почергово торкатися пальцями руки до великого пальця. Рухи виконувати узгоджено з ритмом вірша спочатку повільно, потім — швидше. На перші два рядочки — однією рукою, далі — другою. Складніший варіант — одночасно двома руками.

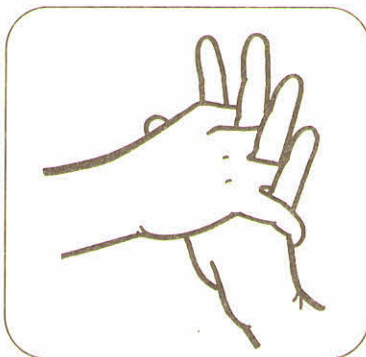
Пташка



Гарно пташечка літає,
швидко крильцями махає.

Пальці згинаються в усіх суглобах.

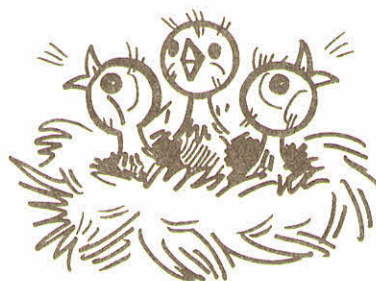
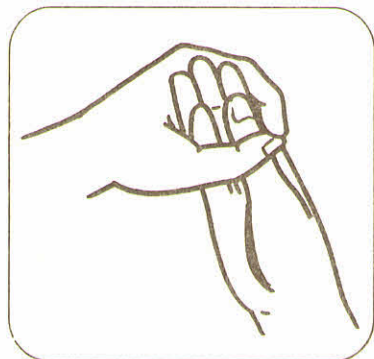
Гребінець



Носить півник-співунець
на голівці гребінець.
Гребінцем тим — знає кожен —
причесатися не можна.

Пальці в “замку”. Почергово пальці однієї руки натискають на верхню частину тильної сторони долоні іншої руки так, що пальці піднімаються, як гребінець півня.

Гніздечко



У гніздечку пташенятка
ждуть матусю із зернятком.

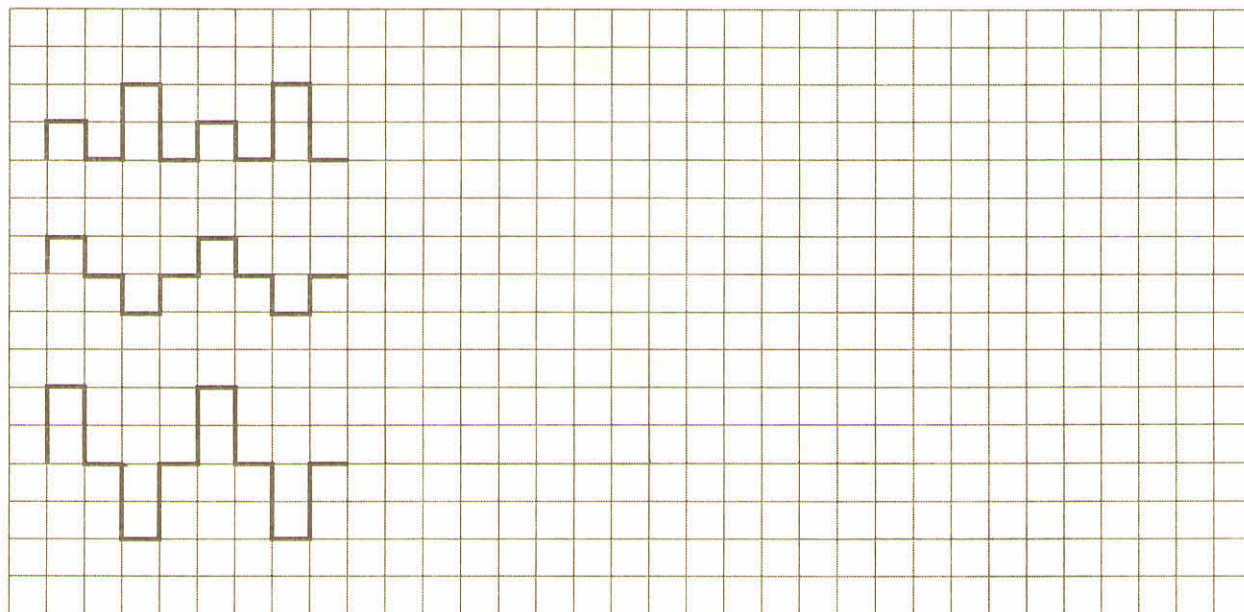
“Гніздечко” утворюють пальці однієї руки, які міцно тримають пучки пальців другої руки (“пташенят”). “Пташенята” ворухатися у “гніздечку”.

Психологічні та графо-моторні завдання

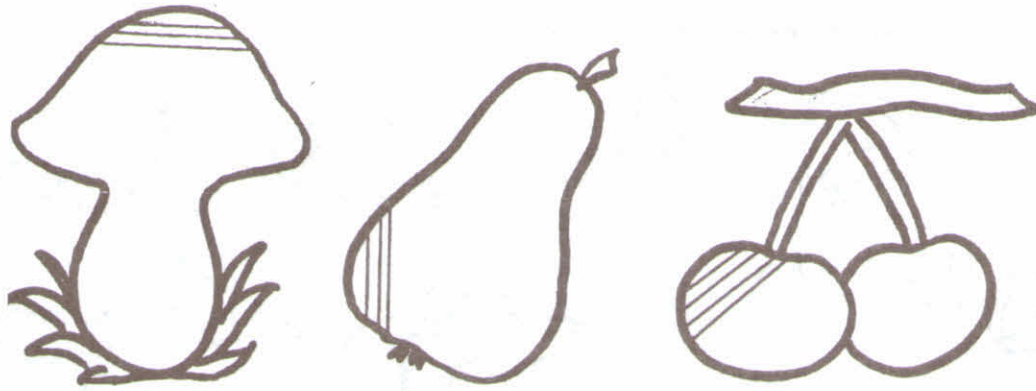
1. Допоможи Грамотійкові зібратися до школи.



2. Домалюй візерунок, не повертаючи сторінки і не відриваючи руки від паперу.



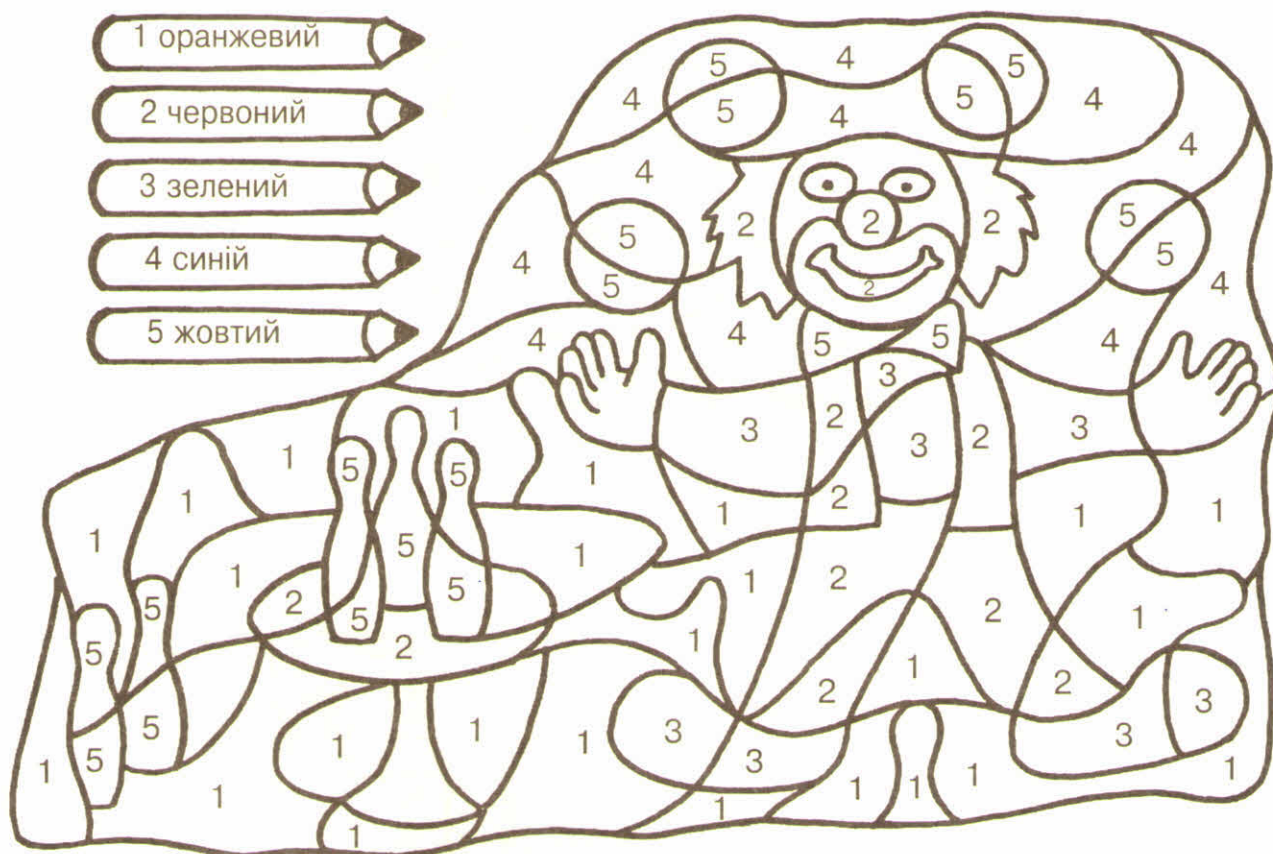
3. Заштрихуй малюнки.



4. Що переплутав художник?



5. Розфарбуй олівці і малюнок.



6. Знайди числа від 1 до 25 по порядку.



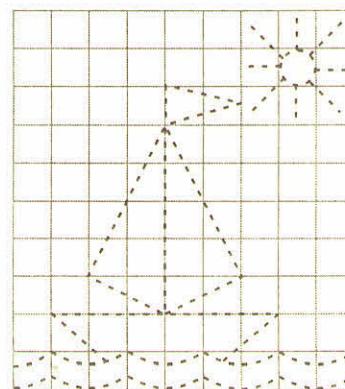
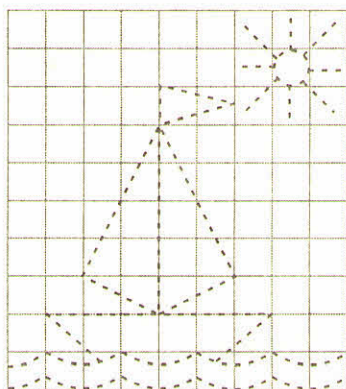
7. Що вгорі? внизу? справа? зліва?



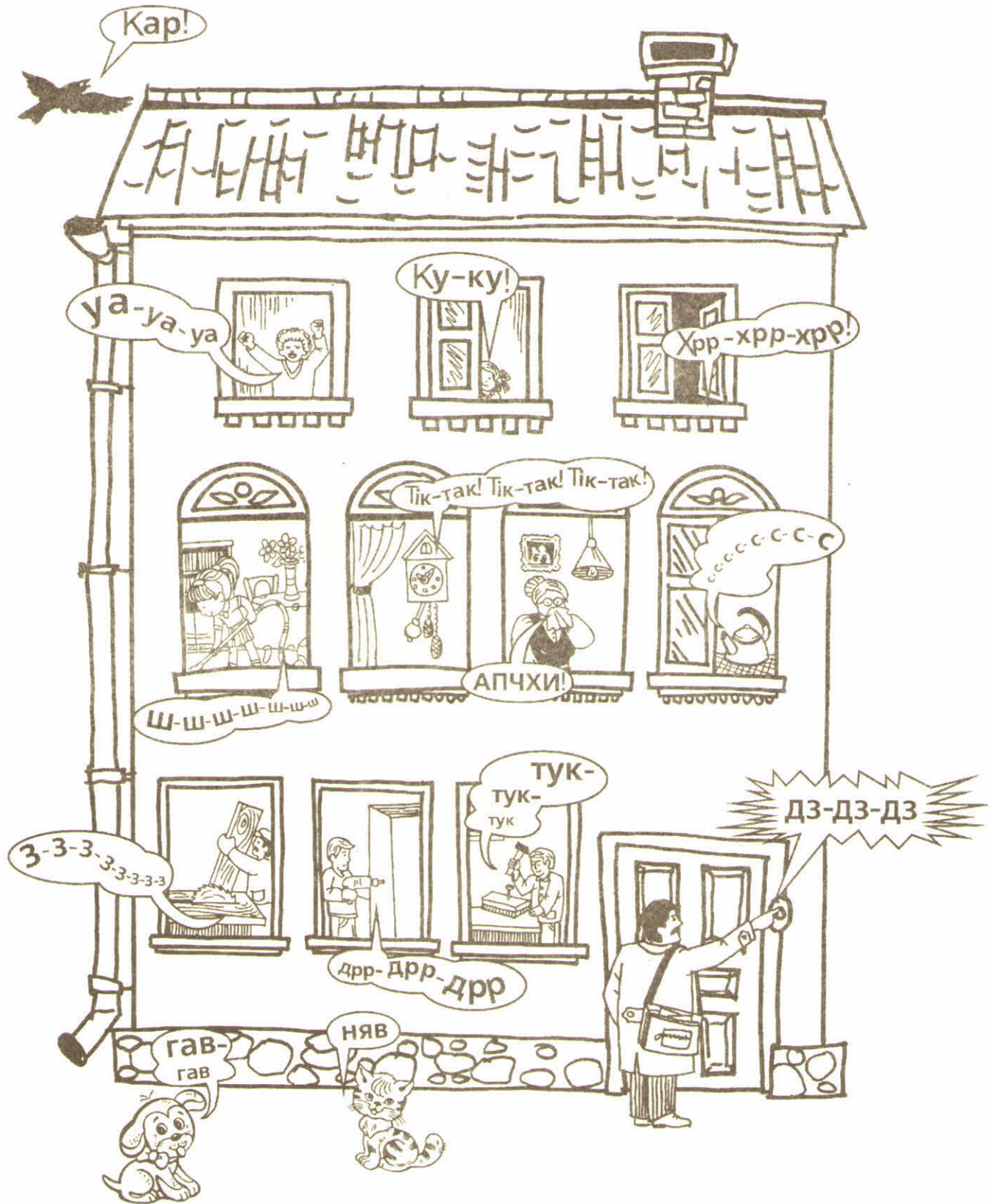
8. Спробуй малювати обома руками одночасно.

ліва рука

права рука



Звуконаслідування



Звукоутворення

Як звуки мови виникають?
Що творить їх і де?
Повітря до гортані
з легень спочатку йде.
Там зв'язки завібрують —
і голос всі почують.

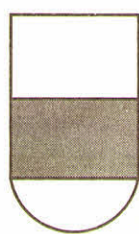


ГОЛОСОВІ ЗВ'ЯЗКИ

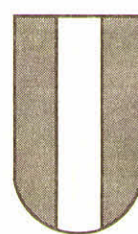
Знайди на схемі та в себе
верхню і нижню губи; верхні й нижні зуби.



Кінчик
язика



Спинка
язика



Бічні
сторони
язика

Відкрий рот перед дзеркалом і поклади язик на нижню губу.
Знайди кінчик, спинку і бічні сторони язика.

Поклади долоню на горло і промовляй: а-а-а, о-о-о, е-е-е. Повітря без перешкод проходить через рот. Рука на шиї відчуває тремтіння голосових зв'язок. Пригадай усі голосні звуки. Голосні звуки утворюються лише за участю голосу. Голосні позначаємо на схемі (відкритий рот без перешкод).

Приголосні

А тепер спостерігай за вимовою звука [п]. Голосові зв'язки не вібрують. Повітря долає перешкоду — прориває зімкнені губи. Чуємо звук [п] — він утворюється за участю шуму. Якщо під час вимови звука [п] “включити голос”, то почувеш звук [б], який утворюється за участю голосу і шуму. Звуки, під час вимови яких повітря долає перешкоду у ротовій порожнині, називаються приголосними. Приголосні на схемі позначаємо (перешкода).

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СВИСТЯЧИХ І ШИПЛЯЧИХ Розрізнення С–Ш

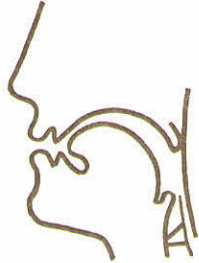
Назви перший звук у словах (на слух).

Сом, садок, сила.

Шум, шайба, шия.

Вимовляй звуки [с] і [ш] правильно.

С с



Ш ш



губи розтягнуті в усмішці

губи витягнуті вперед

язик за нижніми зубами
голос відсутній
повітряний струмінь холодний

язик угорі
голос відсутній
повітряний струмінь теплий



[с] — язик внизу

Рукою показуй умовне положення язика.

са
се
со
сі

ша
ше
шо
ші



[ш] — язик угорі

1. Прочитай склади і слова.

са — ша	со — шо	су — шу	си — ши
сад — шар	сом — шовк	сум — шум	сир — шия
коса — груша	пісок — мішок	несу — прошу	гуси — кошик

аш — ас	ваш — квас	столи — штопор	ступа — штурм
еш — ес	береш — прес	стадіон — штани	стиль — штик
уш — ус	душ — вус	степ — штепсель	стояти — штовхати

2. Хвилинка каліграфії.



3. Встав пропущені букви **С** або **Ш**.

. ерце	. офер	. игнал	ко . ик
. онце	. убка	. ирокий	ко . инка
ка . ета	на . а	лі . ок	мура . ка
. тілець	. пак	. оня . ник	ли . тоно . а
ли . тя	. нур	ма . ині . т	у . мі . ка
го . тинець	ви . ня	. тангі . т	па . ту . ок

4. Запиши числа словами.

6

7

8

10

16

5. Розгадай ребуси.



100

- ли
- лиця
- рона
- рінка
- вбур

6. Прочитай слова парами. Допиши речення.

сапка — шапка
миска — мишка
каша — каса
кішка — кіска
кашка — каска

У Сашка на голові _____ . 

Щоб звільнити город від бур'янів,
потрібна гостра _____ . 

У норі живе _____ . 

На столі стоїть _____ . 

Кі . ка ловить мишей. У Даринки заплетена кі . ка.

7. Зміни слова за зразком. У словах першого стовпчика виділи закінчення.

Замалюй букву **С** синім олівцем, букву **Ш** — простим олівцем.

Я пишу — ти пиш еш .

Я несу — _____

Я пасу — _____

Я іду — _____

Я сплю — _____

Я спішу — _____

великий — більший

малий — _____

старий — _____

молодий — _____

красивий — _____

рідний — _____

8. Прочитай. Зафарбуй у тексті букву **С** синім олівцем, букву **Ш** — простим олівцем.

Перше квітня

День сміху буває лише раз на рік.

Можливо, цього дня ти почувеш, що у тебе спина в крейді або що захворів учитель фізкультури і не буде уроку. А повернувшись зі школи додому, відповідатимеш на телефонні дзвінки, що твоя квартира — не зоопарк і не пожежна служба...

Першого квітня можна собі дозволити жарти з друзями і рідними. Веселі витівки піднімуть настрій і ще довго згадуватимуться з доброю посмішкою.

Пригадай і розкажи першоквітневий жарт зі свого життя.

9. Випиши слова з буквою **С** у перший стовпчик, з буквою **Ш** — у другий, з буквами **С** і **Ш** — у третій.

Мишка в нірку поспішала,
мишка нірку прикрашала.
Наносила в нірку зілля —
нині в мишки новосілля.

Василь Кравчук

С	Ш	С-Ш
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

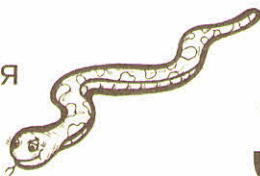
10. Встав пропущені букви **С** або **Ш**. Склади і поясни народні приказки. Запиши їх під диктовку.

Хто спішить,
Вий . ло діло
Бре . е,

курям на . міх.
як гребінцем че . е.
той людей . мішить.

Розрізнення З–Ж

змія



З з

Назви спільний звук у словах (на слух).





Замок, зима, бузок.

жук



Ж ж

Жук, жаба, їжак.

	[З]	[Ж]
губи	у посмішці 	витагнуті вперед 
язик	внизу 	вгорі 
голос повітря	є холодне	є тепле

1. Читай і рукою показуй умовне положення язика.

за — жа

замок — жаба

козуля — кожух

зо — жо

золото — жовтень

бузина — пружина

зу — жу

зуби — жуйка

газета — етажерка

изи — ижи

зима — жито

казан — кажан

езе — еже

зебра — жетон

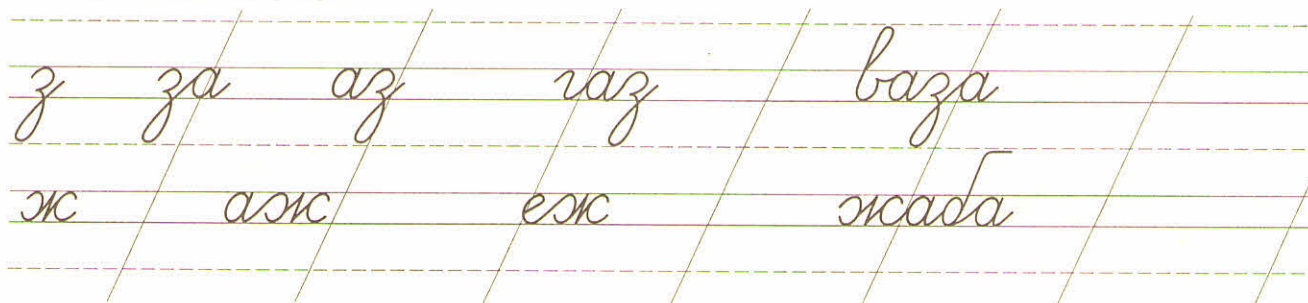
віз — ніж

ізі — іжі

зірка — жінка

гарбуз — гараж

2. Хвилинка каліграфії.



3. Встав у словах пропущені букви З або Ж.

. агадка

. овток

мага . ин

огоро . а

. олудь

. авод

во . ик

бере . а

. урнал

. ирафа

поже . а

ков . ани

. ошит

ли . і

ву . і

моро . и

4. Встав пропущені склади ЖА, ЖО, ЖУ, ЖИ або ЗА, ЗО, ЗУ.

..луді, ..лет, ..вірюха, ..рти, ..вдання, ..равель, ..тло, ..лізо, ..зуля,
..рба, ..пинка, ..йворонок.

5. Зміни слова за зразком.

що робили?	що роблять?	що робитимуть?
казали	кажуть	казатимуть
в'язали	_____	_____
лизали	_____	_____
різали	_____	_____

6. Склади і запиши речення. Замалюй букву З синім, а букву Ж — простим олівцем.

називають, своїми, Люди, птахів, друзями.
Птахи, садів, полів, шкідників, знищують.
Дрозди і граки, землі, із, шкідників, добувають.

7. Випиши окремо слова з буквою З та слова з буквою Ж.

Пташиний скарб

Навесні пташки мостять гнізда. Граки гніздяться на високих деревах зграями. Їхні гнізда схожі на великі кошики. Синиця-ремез будує своє гніздечко у кущах з пуху і травинок. Її гніздо нагадує рукавичку. Жайворонок ховає своє гніздо у високій траві. Журавлі мостять гнізда на землі біля річки чи озера.

Часто люди кладуть дерев'яне колесо на високе дерево або на дах будинку. Весною там збудують гніздо лелеки.

А ти знаєш, яке гніздо будує зозуля?

З	_____	Ж	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

Допоможи пташкам знайти свої домівки.



Розрізнення С — Ц

Порівняй вимову звуків [с] і [ц].



[Ссс ...] —
вимовляється
протяжно.



[Ццц ...] —
вимовляється
коротко.

1. Прочитай склади і слова.

са — ца ци — си сас цоц ись спа цмо
со — цо це — се час соц ець смо цвя
су — цу ці — сі сац цас іць сви цві

ца < п
 < р

са < м
 < ма
 < мі

це < гла
 < рква
 < нтр

се < рце пале
 < реда пере > ць
 < режки зає

2. Хвилинка каліграфії.



3. Встав пропущені букви С або Ц і прочитай слова.

. ад . ибуля су . ід лі . оруб бли . кави . я мі . я . ь
. ода . емент ре . епт о . інка . толи . я ли . и . я
. укня . іна сон . е одини . я о . елєде . ь се . три . я

4. Користуючись довідкою, встав пропущені букви і прочитай слова.

.. а . ець .. о . ус
.. і . ець .. а . ас
.. о . ець .. м .. с

Слова для довідок:
кравець, хлопець, олівець,
компас, ананас, глобус.

5. Зміни слова за зразком.

Україна — український

Росія — _____

Англія — _____

Італія — _____

козак — козацький

чумак — _____

молодець — _____

німець — _____

6. Встав пропущені букви.

Моя рідна мова — україн . ька. У школі я вивчаю ще й англій . ьку і росій . ьку мови, а мій друг — німе . ьку.

7. Прочитай. Підкресли у словах букви С і Ц. Напиши диктант.

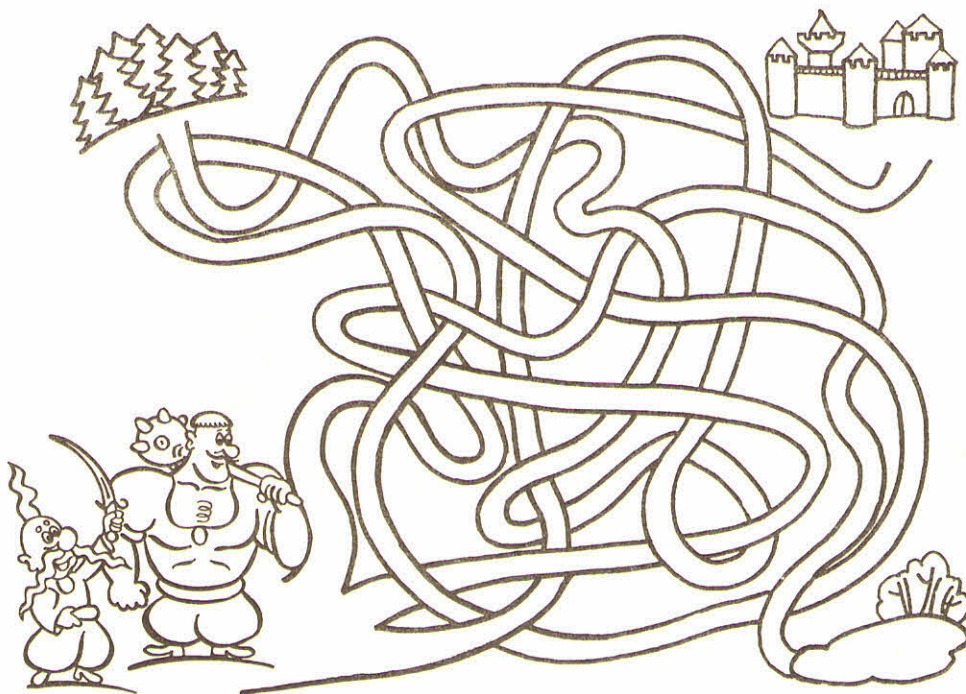
Запорозькі козаки були сміливими захисниками рідної землі. Вони боронили Україну від ворогів, визволяли полонених українців із турецької неволі.

Нащадки козаків зберегли славні козацькі традиції, українську мову, пісню, сміливість, любов до рідної землі.

8. Прочитай речення. Поділи його на окремі слова і запиши. Поясни зміст вислову.

Козацькомуродунемапереводу.

9. Допоможи козакам добратися до фортеці.



10. Встав пропущені букви. Вивчи вірш і запиши його по пам'яті.

Ми любимо сон . е і квіти,
і ранок нам шле свій привіт.
Ми роду коза . ького діти,
землі україн . ької цвіт.

Діма Комілевська

Розрізнення С — Ч

Порівняй вимову звуків [с] і [ч].



[с] —
язик унизу,
звук протяжний.



[ч] —
язик угорі,
звук короткий.

1. Прочитай склади і слова.

са — ча	сач — час	сад — чай	клас — ключ
со — чо	соч — чос	сода — човен	калач — ананас
уч — ус	чус — суч	чудо — сухо	косинка — печиво
ич — ис	чис — сич	чиж — сич	гачок — пісок

са > йка
ча >

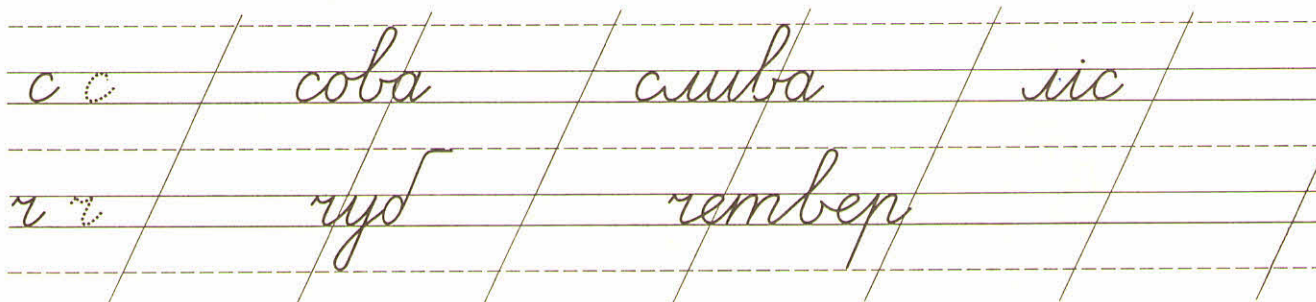
со > ло
чо >

ква < с
 < ч

ні < с
 < ч

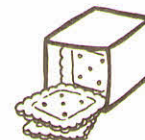
ніч > ка
річ >
піч >

2. Хвилинка каліграфії.



3. Допиши потрібне слово.

На Великдень печуть _____ . | пачку
Сашко купив _____ печива. | паску



4. Добери загальну назву до поданих слів.

Понеділок, вівторок, середа, четвер, п'ятниця, субота,
неділя — _____ .

5. Відгадай загадку.

В батька я четвертий син,
а дітей у нього сім. _____

6. Склади і запиши розсіпані слова.

ртвече — _____
дереса — _____
тубоса — _____

7. Допиши назви днів тижня.

Хто молодець?

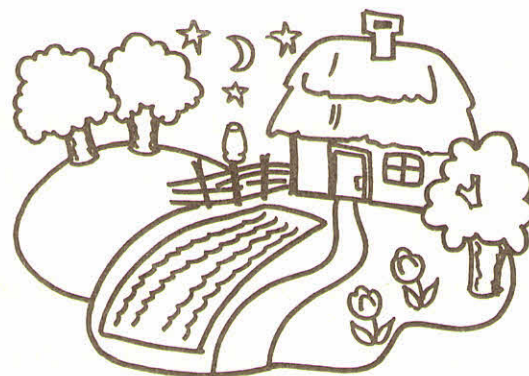
Вранці ми із добрим ділом
привітали _____ .
Ніченька минула скоро, —
трудовий іде _____ .
Спритна, вміла, молода
вже настала _____ .
Йде четвертий день тепер —
називається _____ .
Добре діло ладиться,
як настала _____ .
Вдома скрізь кипить робота,
як почався день _____ .
А субота з хлібом-сіллю
привела сестру — _____ .
Ось і тижневі кінець,
хто трудився — _____ .

Степан Жупанин

8. Запиши подані слова по порядку.

Ранок, ніч, вечір, полудень.

9. Чим відрізняються малюнки? Розфарбуй їх відповідними кольорами.



10. Добери приказку до кожного випадку.

- Коли хтось говорить дуже мляво і тихо, про нього кажуть:
- Про ледачого говорять:
- Коли хтось втручається не в своє діло, тоді приказують:

“І вдень, і вночі лежить на печі.”

“Вмішалась, як середа в тиждень.”





“Говорить так, як три дні хліба не їв.”

Розрізнення Ц — Ч

Визнач спільний звук у кожній групі слів (на слух).

Цап, цукор, цуцик, яйце.

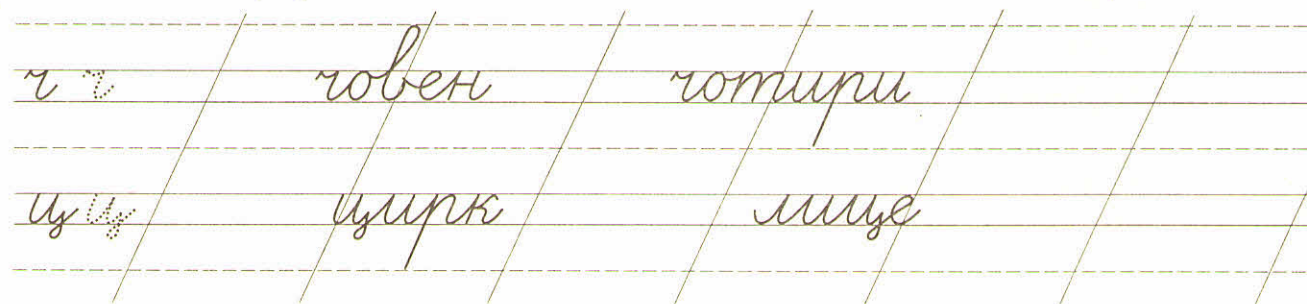
Чай, часник, качан, квач.

	[Ц]	[Ч]
губи	у посмішці 	витагнуті вперед 
язик	внизу 	вгорі 

1. Читай і рукою показуй умовне положення язика.

ца — ча	чач — цац	цап — час	учень — цуценя
цо — чо	чоч — цоц	цокіт — човен	глечик — паляниця
цу — чу	чуч — цуц	цукор — чуб	річка — східці
ци — чи	циц — чич	цирк — чиж	м'яч — борець
це — че	ціц — чіч	цегла — честь	обруч — перець

2. Хвилинка каліграфії.



3. Встав пропущені букви Ц або Ч.

. еревики	ре . епт	дів . ина	гір . и . я
. ибуля	ножи . і	сон . е	. ерепи . я
у . итель	цу . еня	вов . и . я	. арівни . я

4. Встав пропущені склади ЦА, ЦУ або ЧА, ЧУ. Склади речення із поданими словами.

..керка, ..йник, ..риця, ..ценя, ..рівниця, ..сник, ..довий, ..кровий,
..пкий, ..йний, ..рівний.

5. Спиши, вставляючи пропущені букви Ц або Ч.

Другокласни . я Марі . ка — вві . лива дів . инка. У школі й на вули . і вона . емна і привітна. Її молодший братик Гри . ь охо . е наслідує сестри . ю.

6. Згадай слова привітання і закінчи рядки вірша.

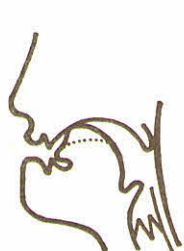
Зазеленіє навіть пень,
коли почує: “_____!”

Не бачив друга триста літ?
Скоріш скажи йому: “_____!”

Розрізнення ДЗ — ДЖ

Буквосполучення ДЗ та ДЖ вимовляй як один звук.

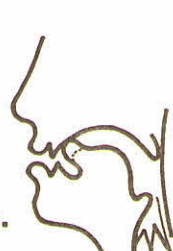
Порівняй вимову звуків [дз] та [дж].



ДЗ



Це усі повинні знати:
нас не можна роз'єднати.
Відзначаємося чим?
Літер — дві, а звук — один.



ДЖ



1. Виразно прочитай склади і слова.

дза — джа

дзиґа — джигіт

дзвінок — джміль

дзу — джу

дзеркало — джемпер

дзюркотіти — джеркотати

дзи — джи

дзюдо — джунглі

кукурудза — дріжджі

2. Склади словосполучення.

чисте

дзвіночки

джміль

дзюркотить

міцний

джерело

джерельце

дзвенить

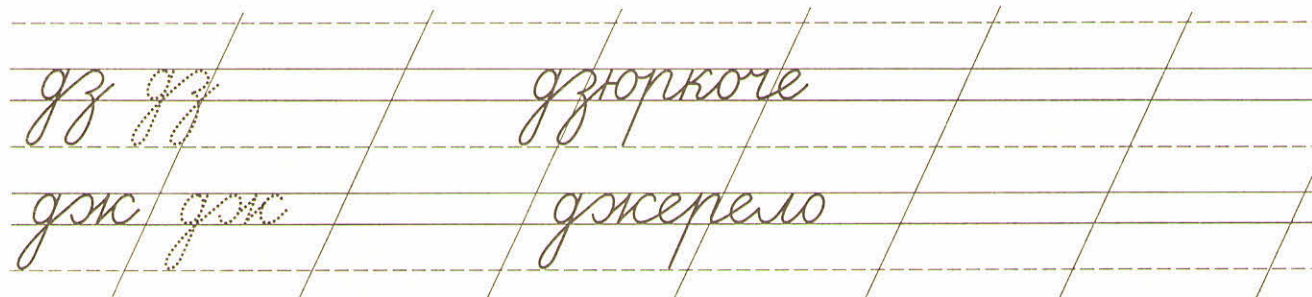
сині

дзьоб

дзвоник

дзижчить

3. Хвилинка каліграфії.



4. Встав пропущені буквосполучення ДЗ або ДЖ. Поясни значення слів.

.. ерело

б .. оли

ґе .. ь

.. ентльмен

по .. вонив

.. еркало

пере .. він

.. ем

са .. анці

наро .. ення

5. Зміни слова за зразком.

джерело — вода (яка?) джерельна

дзвін — голос (який?) _____

бджола — мед (який?) _____

кукурудза — пластівці (які?) _____

дзеркало — короп (який?) _____

6. Прочитай. Підкресли слова із буквосполученнями **ДЖ** та **ДЗ**.

Піднімає джміль фіранку,
каже: — Доброго вам ранку!
Як вам, бджілко, ночувалось?
Чи дощу не почувалось?



Виглядає бджілка з хати:
— У дзвіночку добре спати.
Цей дзвіночок — як намет,
тільки дощ — як кулемет.

Ліна Костенко

7. Прочитай текст і вірш. Зафарбуй буквосполучення **ДЗ** синім кольором.

Настав Великдень

І от у церкві урочисто задзвонили дзвони. Зійшло веселе весняне сонечко і сповістило рясним промінням: “Христос воскрес!” Вмиваймося, милі хлопчики й дівчатка, притуляймо до щічок червоне яечко, щоб завжди бути гарними. Перехрестімося до ікони і сідаймо до святкового столу, сказавши всім, хто в хаті: “Христос воскрес!”

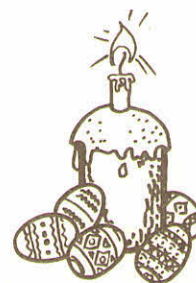
Пообідавши, дружно виходьмо з хати. Вітаймося з усіма, кого стрінемо, словами: “Христос воскрес!” А як нас привітають, відповідаймо: “Воістину воскрес!”

За Андрієм М'ястківським

Великодній привіт

На дзвіниці дзвонять дзвони
великодні, голосні —
всюди втіха, всюди гомін,
всюди радісні пісні.
Любі друзі, добрий ранок!
Всім привіт! Христос воскрес!
Час співати нам веснянок,
щоб із серця смуток щез.

Роман Завадович



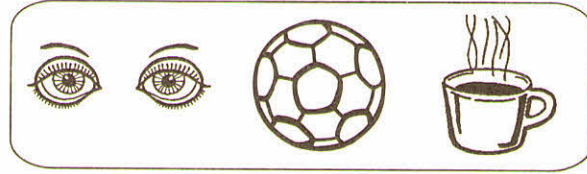
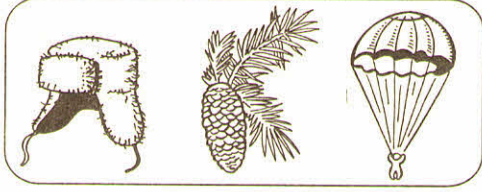
Як вітаються на Великдень?

8. Склади і запиши речення.



Розрізнення Ш — Ч

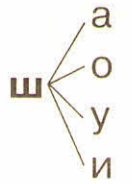
Що зображено на малюнках? Визнач спільний звук у словах кожної групи.



Порівняй вимову звуків [ш] і [ч].

[Шшш...] — вимовляється протяжно. [Ччч] — вимовляється коротко.

1. Прочитай склади і слова.



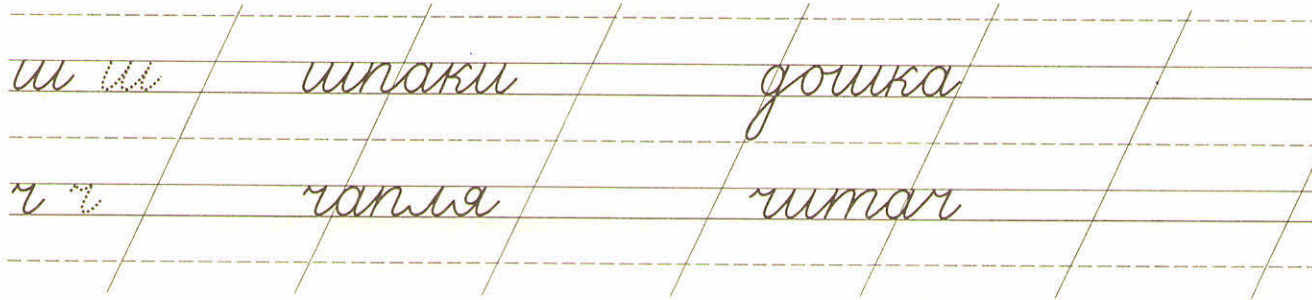
аша — ача

ошо — очо

ушу — учу

еше — ече

2. Хвилинка каліграфії.



3. Встав пропущені букви Ш або Ч.

- | | | |
|---------|----------|------------|
| . апка | . оботи | . и . ка |
| . асник | кала . | . ере . ня |
| . айка | товари . | . ва . ка |
| . тани | у . ень | . па . еня |
| . нур | ми . а | ка . еня |

4. Склади словосполучення.

- | | |
|---------|---------|
| чорний | каша |
| червона | дівчина |
| гречана | шоколад |
| чемна | вершник |
| швидкий | чашка |

5. Зміни слова за зразком. Познач суфікси.

шпак — шпачок

кішка — кішечка

жук — _____

шишка — _____

рак — _____

пташка — _____

павук — _____

ромашка — _____

рушник — _____

подушка — _____

6. Підкресли слова із буквами Ш і Ч.

Слова звертання

Скажіть, будь ласка!
Дозвольте запитати!
Прошу вас!
Будьте ласкаві!

Слова вибачення

Пробачте, будь ласка!
Даруйте!
Перепрошую!
Вибачте!

7. Встав пропущені "чарівні" слова.

Одного разу Сашко їхав до школи. У тролейбусі він сів біля вікна і з задоволенням поглядав на вулицю.

На зупинці в тролейбус увійшла жінка з малою дитиною. Сашко встав і сказав жінці: "Сідайте, _____!" Жінка подякувала: "_____!"

Несподівано тролейбус зупинився. Сашко сильно штовхнув якогось чоловіка. Чоловік хотів розсердитись, але Сашко відразу ж сказав: "_____, _____!"

8. Прочитай гумореску.

Справжній мужчина

У тролейбусі стоїть
згорблена бабуся.
— Ой, — говорить, — упаду,
як смикне — уб'юся.
А мужчини он сидять...
Як же їм не стидно?
Справжніх, істинних мужчин
серед них не видно.
А якийсь патлатий тип
їй відповідає:
— Ні, мужчини, бабо, є,
та містов немає.

Павло Глазовий

9. Розгадай кросворд "Чарівні слова".



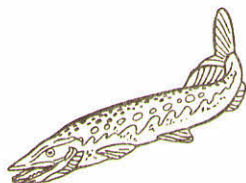
Буква Щ

Буква **Щ** позначає звуки [ш] і [ч]. Вимов два звуки разом — [шч].

Щ щ

Буква **Щ** свій хвостик має,
а в букви **Ш** його немає.

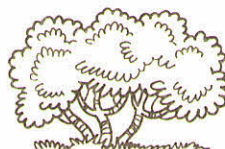
1. Познач на схемах звукосполучення [шч].



--	--	--	--	--	--



--	--	--	--	--	--	--

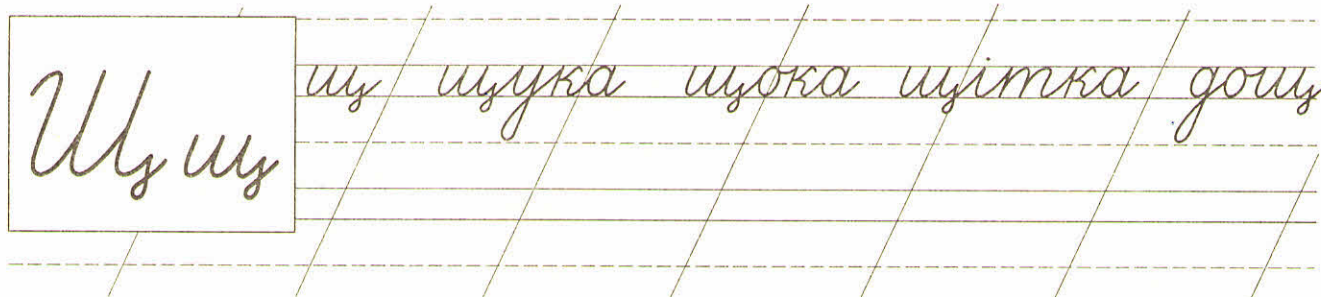


--	--	--	--



--	--	--	--	--	--

2. Хвилинка каліграфії.



Розрізнення Ш — Щ

3. Прочитай склади і слова.

ша — ща

шо — що

шу — щу

ши — щи

шахи — щавель

шофер — щока

шуліка — щука

шифер — щиглик

каша — хаща

кошик — ящик

душ — кущ

фарш — плащ

4. Встав пропущені букви Ш або Щ.

. абля

я . ірка

при .

арку .

. астя

пара . ут

товари .

бор .

Розрізнення Ч — Щ

5. Прочитай склади і слова.

ча — ща

чо — що

чу — щу

чарка — щабель

човен — щоденник

чистий — щирий

квач — лящ

ключ — плющ

м'яч — дощ

Розрізнення Ш — Ч — Щ

6. Встав пропущені букви Ш, Ч або Щ.

а	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;"> Ш Щ Ч </div>	а				
о		о	. еревики	кала .	пло . а	сві . ка
у		у	. етина	пла .	зада . а	гір . иця
е		е	. ебінь	клі .	пи . ить	не . астя
и		и	. итальня	обру .	кри . ить	у . ипнути
і		і				

7. Допиши речення, використовуючи подані слова.

На гачок піймався _____ .	кущ
Бабуся спекла смачний _____ .	борщ
Мама зварила _____ .	лящ
У борщ кидають зелений _____ .	хрущ
У Сашка є вірний _____ .	щедрівки
Ми посадили _____ агрусу.	калач
Над вишнею літає _____ .	товариш
На Новий рік діти співають _____ .	щавель

8. Зміни слова за зразком.

щітка — щі ^т точка	кущ — ку ^щ чик
ящірка — _____	дощ — _____
щедрівка — _____	плащ — _____
щілина — _____	хрущ — _____
хороший — кращий	щедрий — щедріший
високий — _____	чемний — _____
товстий — _____	чистий — _____

9. Прочитай загадку. Замалюй букву Щ своїм улюбленим кольором. Запиши відгадку.

Насупилось небо, плаче хмаринка.
 А поле сміється щасливо і дзвінко,
 бо сльози хмаринки несуть урожай.
 Як сльози ці зветься? Ану, відгадай.

10. Встав пропущені букви.

— Мила хмарко!

Хай часті . е буде парко:

проливай до . і-хлющі

на городи, на ку . і,

на жита, на п . ениці —

буде хліб нам і млинці,

буде ка . а, буде бор . .

Лий нам, хмарко, . едрий до . !

Платон Воронько

11. Знайди на малюнку звірів, які поховалися від дощу. Розфарбуй малюнок.



12. Прочитай і закресли зайве. Допиши речення. Замалюй букву Щ своїм улюбленим кольором.

До побачення!

Прощавайте!

На добраніч!

Всього найкращого!

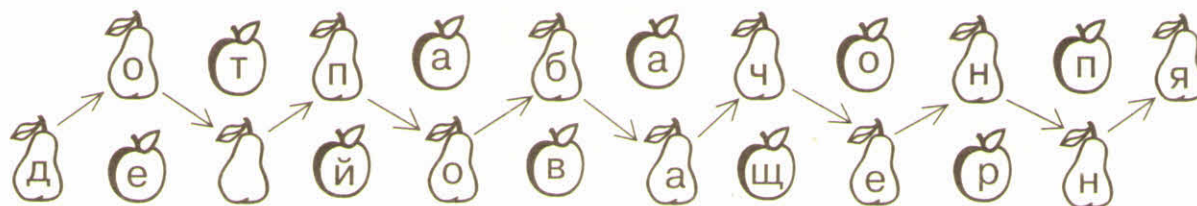
Здрастуйте!

Кожне слово для людей має значення —
на прощання говори:

“ _____ ”.

Т. Пушкарьова

13. Прочитай і запиши.



Диференціація Л — Р
Порівняй вимову звуків [р] і [л].



ла
ло
ли
лу
ле



ра
ро
ри
ру
ре

повітряний струмінь
проходить по боках язика

повітряний струмінь проходить
по середині язика, кінчик язика вібує

1. Прочитай склади і слова.

ала — ара	улу — уру	лар — рул	пла — пра	плу — пру
оло — оро	или — ири	лор — рил	пло — про	пли — при
лама — рама	сила — нора	гриб — глина	марка — галка	
лоб — рот	коло — перо	зроду — злодій	стриб — блим	
рука — луска	аґрус — голуб	круг — клуб	удар — вокзал	
риба — липа	гори — голи	куртка — булка	пенал — касир	

2. Хвилинка каліграфії.



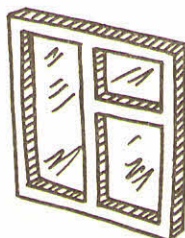
3. Допиши потрібну букву біля кожного малюнка.



. ак



. ак



. ама



. ама

4. У поданих словах заміни букву Л на Р. Запиши утворені слова і поясни їх значення.

лис — _____
ліс — _____

лити — _____
колона — _____

5. Встав букви Л або Р.

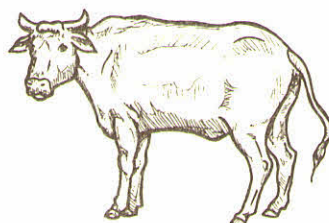
. исиця са . ат
. омашка мо . озиво
о . ень с . он
во . она к . окодил

6. Встав пропущені склади ЛЕ, ЛИ, РЕ, РИ.

.. диска че .. шня те .. грама
.. мон ка .. на те .. фон
.. бро ка .. ндар ко .. дор
.. вада че .. вики к .. ниця

7. Виправ помилки.

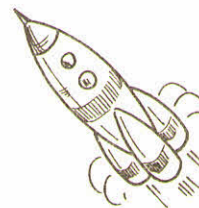
Як поспіє на куцах
червона **марина**,
прийде ягоди збирати
дівчина **Малина**.



корона



ворота



карета

8. Утвори і прочитай слова.

Запиши тільки назви кущів.

ка
я
с
мі — лина
до
щі
ма

9. Поясни значення виразів.

Калиновий міст.
Калинова сопілка.
Калинова колиска.
Калиновий вінок.
Калинова мова.

10. Встав пропущені букви і прочитай вірш.

Ось ка . ина над водою
віти сте . ить по воді.
Хто це щед . ою . укою
їй намистечко надів?

Че . вонясте, п . оменисте,
. озцвітає, як вогні.
Дай хоч т . ішечки намиста,
ка . инонько, і мені.

Марія Познанська

11. Встав пропущені букви та слова. Прочитай і запам'ятай приказки про калину.

Пишна та к . асива, як че . вона _____ .
Уб . алась в бі . е п . аття, як _____ в бі . ий цвіт.
Щоки че . вони, як кетяги ка . инові.
Мо . ода дівчина гарна, як _____ .

12. Напиши диктант. Підкресли незрозумілі слова.
Замалюй букви *Л*, *Р* різними кольорами.

Калина — символ української землі, рідного краю. Ростає калина у лузі, у тінистих лісах, дібровах. Садять калину і біля хат, щоб навесні білим цвітом милувала, а взимку від застуди лікувала.

13. Прочитай. Встав пропущені букви *Л* або *Р*. Прочитай уважно ще раз.
Закрий текст і запиши самостійно все, що ти запам'ятав про терен.

Терен відомий своєю живучістю. Колючі кущі те . ну здатні . ости де завгодно. Навесні вони вк . иваються бі . им цвітом. Восени доз . івають чо . ні ягоди — со . одкі і те . пкуваті на смак. П . оди те . ну вживають у їжу та для . ікування. З ягодами печуть пи . оги та . облять з них на . ивку — те . нівку.

14. Знайди назви кущів у поданих реченнях.

Діти ламали **на** полі качани кукурудзи.
Спіймав Миколка **лина** і карася.
Ростуть гарбузи **на** городі.
Вітер **енергійно** ганяв листя по дорозі.

15. Розгадай ребуси і запиши назви кущів.

смор 1 а



ГРАМАТИЧНІ ТЕМИ

Прийменники

Прийменники — окремі слова: **на дорозі**.

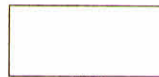
Де? (означають місце)



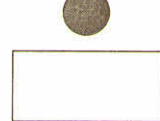
в, у (кімнаті)



на (столі)



під (столом)

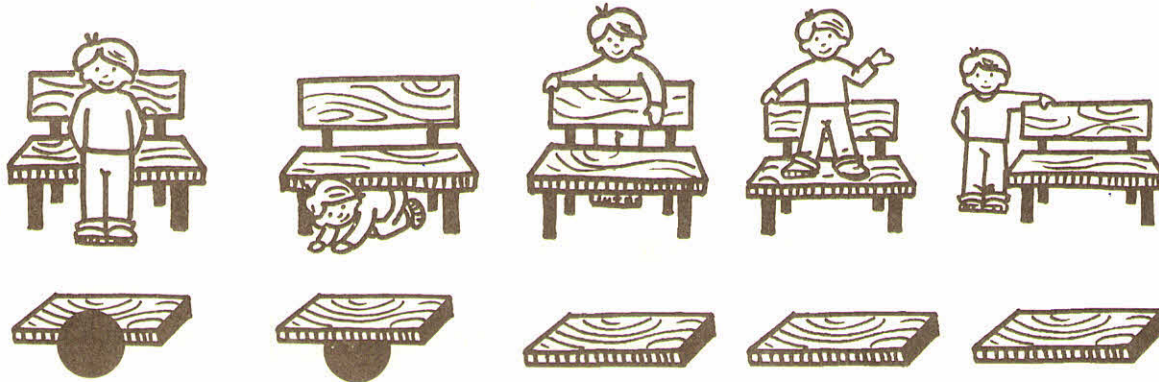


над (морем)



біля (дошки)

1. Розглянь малюнки. Познач кружечком місце, де знаходиться хлопчик.



2. Склади і запиши словосполучення.

парті	школі	дахом	лісом
на снігу	у снігу	під столом	над водою
дереві	гнізді	партою	столом

3. Випиши виділені словосполучення. Підкресли прийменники.

Ваза стоїть **на столі**. Одяг висить **у шафі**. Кошеня заховалося **під кріслом**. **Біля школи** обладнали спортивний майданчик. **За селом** видніється ліс. **Над лугом** стелиться туман. Діти катаються **на лижах**.

4. Склади речення із поданими словосполученнями.

На столі, у лісі, під кущем, над квітами, під ліжком, за диваном, біля школи.

5. Прочитай вірш. Допиши речення.

Плутанина

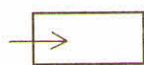
Геть усе, усе на світі
переплутав хлопчик Вітя.
Каже: “Діти вчаться **в** полі,
а комбайн працює **в** школі,
всіх людей стрижуть **в** лікарні,
а лікують — **в** перукарні,
ми книжки берем **в** аптеці,
ліки — **у** бібліотеці.”

От який Вітьок дивак!
Ти ж бо знаєш — це не так!
Діти, звісно, вчаться _____,
а комбайн працює _____,
ми лікуємось _____,
стрижемося — _____,
ліки беремо _____,
а книжки — _____.

Ганна Малик

6. Уважно розглянь схеми. Вчися розрізняти значення прийменників.

Куди? (означають напрям)



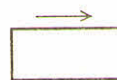
в, у (клас)



до (стіни)



за (паркан)



по (полю)



через (паркан)

Звідки? (означають напрям)



із (класу)



від (стіни)



із-за (паркану)

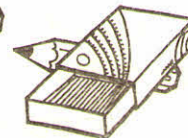
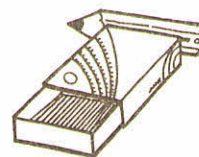
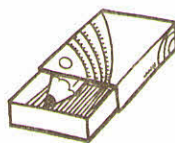


з-під (парти)



з (парти)

Куди кладуть?
Звідки беруть?



7. Склади і запиши словосполучення, протилежні за значенням.

У школу — зі школи.

Від дверей — _____

До дошки — _____

Із дупла — _____

Під столом — _____

Після сніданку — _____

Над партою — _____

На коробку — _____

За воротами — _____

Перед уроками — _____

8. Допиши словосполучення за зразком.

Іти (куди?) — в ліс.

Лежить (де?) — на парті.

Знайти (де?) — в лісі.

Покласти (куди?) — _____

Заховатися (де?) — за кущем.

Ховається (куди?) — під крісло.

Забігти (куди?) — _____

Сховався (де?) — _____

9. Добери потрібний прийменник.

в, у, на

Працює: ___ полі, ___ школі, ___ заводі, ___ магазині,
___ фабриці, ___ пошті, ___ бібліотеці.

з, із, зі

Виходить: ___ будинку, ___ лісу, ___ бібліотеки, ___ хати,
___ музею, ___ класу.

Повертається: ___ школи, ___ магазину, ___ роботи,
___ театру.

10. Встав пропущені прийменники.

Миколка прийшов ___ школи, зайшов ___ клас і сів ___ парту.
Вийняв підручники ___ портфеля і поклав їх ___ парту. Учитель
викликав Миколку ___ дошки. Хлопчик стоїть ___ дошки і
відповідає на запитання. Вчитель поставив оцінку ___ щоденник.

11. Встав пропущені прийменники і прочитай речення. Пригадай назви цих казок.

Стрибнув Колобок ___ віконця ___ землю і
покотився ___ стежині.

— Я ___ діда втік, я ___ баби втік...

— А хто, хто ___ рукавичці живе?^{***}

— Просили звірі, щоб ти ___ паном Коцьким
прийшла ___ нас ___ обід.^{***}

___ хати виходить дівчина ___ коромислом, така
гарна! Тільки кривенька трішки.^{***}

Добрий лікар Айболить! Він ___ деревом сидить.^{***}



12. Напиши графічний диктант.

Задзвонив синенький дзвоник на стеблі.

Поскакав зелений коник по землі.

Розправляв малі крилята, наче птах.

Він казки поніс малятам по світах.

Копитами по стежинах дзвінко бив
і казки по всіх долинах розгубив.

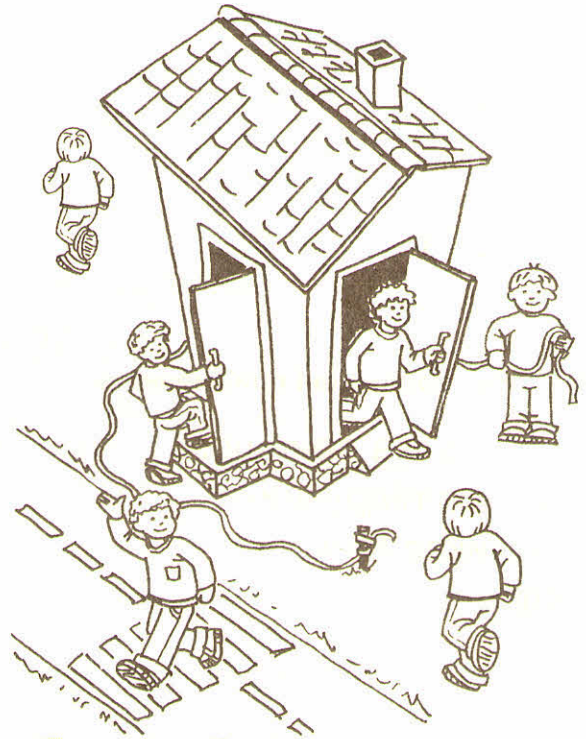
То ж на кожній пелюстинці між квіток,
мов у шапці-невидимці, сто казок.

Той, хто піде, не вбоїться, по росі,
відшукає у травиці їх усі.

Префікси

1. Уважно розглянь малюнок.
Добери і допиши слова,
що означають дії хлопчика.

до дому підходить _____
від дому _____
у дім _____
із дому _____
навколо дому _____
через дорогу _____



2. Прочитай слова. Знайди і замалюй
жовтим олівцем спільну частину слів.
Познач незафарбовані частини (префікси).

Виходити, заходити, підходити, обходити, приходити.

3. Спиши слова і познач у них префікси. Знайди слово без префікса.
Склади з кожним словом словосполучення.

Привіз, завіз, відвіз, повіз, побіг, добіг, вибіг, збіг, прибіг, перебіг,
записав, написав, переписав, списав, писав.

4. Від поданих слів утвори нові слова за допомогою префіксів.

по-	ви-	за-	з' -
при- летів	с- кинув	по- ліз	під' - їхав
ви-	під-	при-	об' -

5. Добери слова, протилежні за значенням. Познач префікси.

прилетіли —	відлетіли	виліз —	_____
вбігли —	_____	приповз —	_____
вискочили —	_____	від'їхав —	_____
відчалив —	_____	влетіла —	_____

6. Добери потрібні префікси і виправ помилки у виділених словах.

1. До автобуса **налетів** метелик. 2. Машина **наїхали** через міст.
3. По полю **заїхав** комбайн. 4. Пішохід **зайшов** до зупинки.
5. Пасажирський поїзд **проїхав** від станції. 6. Автомобіль **від'їхав**
у гараж. 7. Літак **долетів** за хмари. 8. Лижник **виїхав** з гори.
9. Тепловоз **приїхав** у тунель. 10. До берега **відчалив** пароплав.

Розрізнення прийменників і префіксів

Прийменник — окреме слово.

Префікс — частина слова.

1. Склади і запиши

словосполучення за зразком.

у лісі — **у** густому лісі

під небом — _____

на стільці — _____

через міст — _____

по стежці — _____

із класу — _____

2. Познач префікси

у поданих словах.

Приїхали, доїхали,

заїхали, переїхали,

поїхали, приходили,

відходили, виходили,

обходили, входили.

3. Склади словосполучення за зразком. Познач префікси і підкресли прийменники.

Зразок. Доїхав до вокзалу.

наступив	на	квітку
наскочив		камінь

з'їхав	з	гори
зліз		дерева

від'їхав	від	будинку
відскочив		машини

заховався	за	будинок
заїхав		дерево

добіг	до	зупинки
долетів		школи
дійшов		гнізда

вбіг	у	хату
влетів		ліфт
вскочив		шпаківню

перейшов	через	рівчак
переїхав		міст
перескочив		дорогу

підлізти	під	стіл
під'їхати		подушку
підкласти		міст

4. Прочитай словосполучення.

Познач префікси

і підкресли прийменники.

надів на голову

нагрів на плиті

влетіла у вікно

внесла в кімнату

відплив від берега

відрізав від хлібини

зачепився за гілку

закотився за шафу

5. Доповни словосполучення за зразком.

Познач префікси і підкресли прийменники.

Зразок.

Зайшло за хмару — зайшло за темну хмару.

пролетів над лісом

виросли у траві

розцвіли на галявині

заховалися під кущем

прочитав у книжці

почув від товариша

заспівала з подругою

підліз під машину

6. Спиши словосполучення, розкриваючи дужки. Познач префікси і підкресли прийменники.

(від) кусив (від) булки
(за) сунув (за) пазуху
(пере) ліз (через) паркан
(с) пустився (з) гори
(за) плакав (від) радості
(під) крався (до) зайця

(у) тік (від) вовка
(по) клав (на) стіл
(ви) летів (із) гнізда
(ви) повз (із) нори
(з) летів (з) голови
(на) летів (на) кущ

7. Встав пропущені префікси і прийменники.

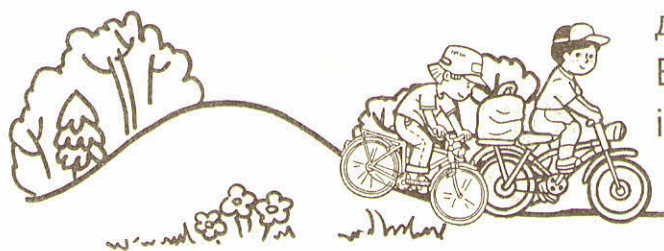
Собака і його тінь

Собака ішов по кладці _____ річку. _____ зубах він ніс кістку. Раптом собака ..бачив себе у воді і ..думав, що то інший пес несе кістку. Кинув він свою кістку і почав ..бирати її у другого собаки. Течія ...хопила кістку і ..несла геть. Так жадібний собака ..лишився ні _____ чим.

8. Знайди і виправ помилки. Запиши речення правильно.

1. Їхали ведмеді **по** велосипеді.
2. Пішохід **за**ходить через дорогу.
3. Туристи зупинилися **через** річки.
4. Велосипед **під**скочив на камінь.
5. Автомобіль поїхав **на** дорозі.
6. Поїзд прибув **у** перон.
7. **На** троллейбусі є вільні місця.
8. **Під** метро мчать поїзди.
9. Катер **від**чалив до берега.
10. Лижники **об**'їхали з гори.

9. Прочитай. Познач префікси і підкресли прийменники. Вивчи вірш і запиши його по пам'яті.



Їхали ми, їхали,
до гори доїхали.
Виїхали, з'їхали
і далі поїхали.

Їхали ми, їхали,
до ями доїхали.
Яму ми об'їхали
і далі поїхали.

10. Підкресли зайве слово в цьому ряду.

Вода, водяний, підводний, водій.

11. Випиши в один стовпчик слова з префіксами, а в другий — слова з прийменниками.

1. Тролейбус переїхав через міст.
2. Поїзд в'їхав у тунель.
3. Трамвай зупинився на зупинці.
4. Діти каталися по Дніпру на човні.
5. Пароплав причалив до берега.
6. У небі пролетів літак.

ТАБЛИЦІ ДЛЯ ЧИТАННЯ

Таблиця 1

ки	ра	ом	да	су	ве	си	ги	ря	ме
зо	ил	аш	єм	жи	не	ок	ім	ри	ом
ве	ян	ді	ду	пи	лю	ам	се	ик	ру
во	юл	си	ня	си	ша	чу	юр	щу	як
би	ін	ля	юм	ди	ну	жо	ді	їж	су
ар	юс	ка	до	за	от	ри	ук	пе	цю
ах	фо	ап	ця	ти	ол	ян	ри	ця	оч
ош	ху	чи	те	ес	ех	жу	ат	шо	фа
хи	бе	уф	їх	із	ба	го	уч	іт	цо
яр	юш	ли	ям	шу	із	ню	ту	ди	щи

Таблиця 2

лам	дип	син	вур	шом	рус	куц	бин
ляд	жан	кос	рес	лян	дим	сун	чор
вис	вок	лик	ран	кул	мош	лип	сер
вин	бул	дин	рон	вул	нус	дил	нял
син	кил	шор	чум	хил	мин	дац	хур
мап	цик	лих	ван	дир	вис	ниш	нял
сур	ман	лин	суш	хим	чал	рис	нул
шап	вур	пис	рес	гак	нем	хит	кич
шом	хат	рик	лос	цах	лик	жур	лап
цар	муф	чес	мац	кус	зим	ляс	дих
жер	дим	фех	бац	ляр	бим	нес	чим
нак	рош	нир	сун	лих	чик	шим	хил

Таблиця 3

при	аст	кну	ист	спу	тра	глю	вза
орх	цве	ахт	сти	хру	дме	мла	при
хро	шли	онк	ест	гли	ста	кно	олс
фре	шти	арт	кни	мля	сну	сло	уст
шка	пти	укс	бла	иск	всю	жма	гря
бле	олп	ихт	пче	гле	крю	ант	сли
пря	жни	плю	кня	пси	кри	бла	илс
фру	вле	орш	шху	бри	мну	пче	апт
сле	хва	вра	сфе	чти	олк	олп	кле
фле	тря	чме	кня	трю	пче	ква	аск
ярп	кси	тво	мло	бру	вто	нра	яхт
взя	ски	пру	све	кря	отс	ямк	сти

Таблиця 4

лист	приз	борт	дзвін	джміль	орда
міст	слон	плач	хрест	право	ядро
шість	клуб	бинт	свист	пляма	актор
бант	трон	стук	шерсть	персик	обряд
сорт	квач	кріт	спорт	мудрий	узвар
торт	трос	хрущ	фрукт	лантух	ячмінь
вождь	грань	знак	спирт	пляшка	індик
диск	кран	парк	шрифт	клітка	абзац
ріст	клен	брат	зміст	праска	окріп
кисть	стіл	плащ	брухт	продукт	ярлик
порт	дріт	плющ	кріль	зірка	арка
кант	клас	корч		дрібний	антракт

Таблиця 5

ли	ку	ди	ро	лі	ма
ва	со	ше	та	щи	ля
ка	ти	ця	не	ча	гу
лю	ша	ко	да	бу	ри
ши	че	рі	ра	ци	щі
на	ня	то	во	пе	си

Вода, диво, ріка, каша, люди, гуси, диня, синя, сова, літо, тара, рана, часи, щира, маля, чаша, тиша, куці, вата, кури, чеше, лисиця, кошеня, машина, людина, корова, сорока, корона, ворота, вороненя, цибуля, ліщина, щілина, печериця, печера, каченя.

Таблиця 6

інші	всі	озеленити	діти	клас	квіти	квітку	з	квітами
чергові	Сашко	вирішили	принести	підвіконня	свою	поливають	чергують	полив
не	а	поставили	їх	він	на	вчора	щодня	горщики
чергував	добре							

Діти вирішили озеленити клас. Всі принесли горщики з квітами. Поставили їх на підвіконня. Квіти щодня поливають чергові.

Вчора чергував Сашко. Свою квітку він полив добре. А інші квіти не полив.

Поради батькам

Щоб “Грамотійко” допоміг Вашій дитині у навчанні, Вам доведеться докласти чимало зусиль, добросовісно виконувати рекомендації фахівця, бути терплячими й винахідливими.

Спочатку варто розібратися, які помилки робить Ваша дитина. Для цього охарактеризуємо основні групи специфічних помилок на письмі.

1. Заміна букв за принципом схожості відповідних звуків. В основі цих помилок лежить нездатність розрізнити звуки на слух, а часто і заміна їх в усному мовленні. Дитина може писати САПКА замість ШАПКА, РИПА замість РИБА, ЛОБОТА замість РОБОТА і т. ін.

2. Заміна чи спотворення оптично й кінетично схожих букв. У дитини відсутні чіткі зорові образи букв, тому вона постійно сумнівається під час їх написання, часто плутає на письмі И і Ш, И і У, П і Т, Б і Д та ін. Інколи трапляється дзеркальне зображення букв, причиною якого є несформованість зорово-просторових уявлень.

3. Спотворення звуко-складової структури слів і порушення розмежування слів у реченні. Причина цих помилок полягає в тому, що дитина не оволоділа навичками аналізу й синтезу звукової та складової будови слова і не уявляє його структури, тобто кількості звуків у слові і порядку їх розміщення. Дитина пише: ДКТ замість ДИКАНТ, ПАХ замість ПТАХ, СИЛ замість СИЛА, ВІНКО замість ВІКНО та ін. Коли дитина не відчуває меж між словами, спостерігається написання слів разом і довільний їх розрив. Найчастіше діти помиляються під час написання прийменників (НАСТОЛІ замість НА СТОЛІ) і префіксів (ЗА ХОДИТЬ замість ЗАХОДИТЬ).

4. Аграматизми проявляються на письмі у дітей, які не змогли повноцінно оволодіти лексико-граматичною будовою мови. Приклади помилок: СОЛОДКА ЯБЛУКО замість СОЛОДКЕ ЯБЛУКО, ОДИН ПАЛЬЦІВ замість ОДИН ПАЛЕЦЬ, ДІТИ БІГАВ замість ДІТИ БІГАЛИ, СИДИ НА ГІЛКІВ замість СИДЯТЬ НА ГІЛКАХ.

У письмі однієї дитини часто трапляються помилки з різних груп, що викликає почуття безпорадності у педагогів і батьків. Проте навіть у таких складних випадках цілеспрямована робота над кожною групою помилок обов'язково дасть позитивний результат. Необхідно лише насамперед Вам, дорослому, *повірити*, що труднощі можна подолати, і *запевнити* в цьому дитину.

Придивіться до своєї дитини і постарайтеся зрозуміти її страхи й переживання через шкільні невдачі. Дитина часто почувається зацькованою постійними зауваженнями і глузуванням однокласників. Поговоріть із сином чи донькою спокійно й доброзичливо. Важливо викликати у дитини зацікавленість, віру в свої сили і бажання писати без помилок. Пам'ятайте, що залякування й погрози не дадуть позитивного результату.

На початку занять треба визначити оптимальний для дитини темп. Необхідне *вдумливе, свідоме ставлення* до занять і дитини, і батьків.

Зошити “Грамотійко” побудовані за принципом *від простого до складного*, передбачена *наступність* у роботі. З метою профілактики дислексії та дисграфії заняття треба проводити послідовно, сторінка за сторінкою, використовуючи вправи, що під силу Вашій дитині. У зошитах паралельно з роботою над звуками (буквами) передбачені завдання на аналіз і синтез будови слів, на словозміну і словотворення, збагачення словника і розвиток граматичної будови мови. Ви можете придумувати аналогічні вправи, “грати у слова” з дитиною на прогулянці чи по дорозі в магазин.

Якщо у Вашої дитини переважають пропуски або заміна голосних, то працюйте із зошитом №1. Якщо дитина плутає глухі і дзвінкі (**п-б, т-д, х-г, с-з, ш-ж**), тверді і м'які або свистячі і шиплячі приголосні, опрацюуйте відповідні розділи в зошитах №2 і №3. Якщо наявний лише один вид заміни оптично схожих букв (наприклад, **б-д**), то досить опрацювати одну сторінку — на розрізнення цих букв. Але обов'язково роботу починати з *уточнення вимови звуків; зіставлення звука і букви; розпізнавання даного звука серед інших звуків у складах і словах; визначення місця звука у складі, слові (на початку, в середині, в кінці); слухова і зорова диференціація (розрізнення) звуків і букв у складі, слові, реченні, тексті.*

Необхідна чітка *цілеспрямованість* занять. Якщо сьогодні Ви працюєте над однією парою звуків (букв), то всі інші помилки залишаються поза увагою і виправляються мимохідь. Не варто намагатися подолати всі помилки одночасно. Важлива повна зосередженість тільки на цих двох звуках і відповідних їм буквах.

Обов'язково хваліть дитину навіть за найменші успіхи — це підніме настрій, зміцнить впевненість у своїх силах і мобілізує її до наступної роботи.

Заняття можуть бути нетривалими, але обов'язково *систематичними* (на початковому етапі — щоденними). Важливо не дозволяти дитині повертатися до колишніх помилок, а закріплювати навички правильного письма і читання.

Починайте працювати зараз, не гаючи дорогоцінного часу, і робіть це *спокійно, вдумливо та впевнено.*

Посторінкові рекомендації

с. 5-6. Пальчикова гімнастика

Діти з мовними порушеннями, як правило, швидко втомлюються від розумової діяльності. Їм важко зосередитися і запам'ятати новий матеріал, не завжди вдається контролювати своє мовлення. Для корекції цих порушень необхідна робота над дрібними рухами (моторикою) пальців рук, адже кінетичні відчуття від них надходять у кору головного мозку, стимулюють центральну нервову систему, внаслідок чого прискорюється розвиток мовлення дитини. Власне, пальчикова гімнастика є необхідним елементом у системі логопедичної роботи.

Рухи, що супроводжуються промовлянням лого-рим (віршів), допомагають нормалізувати темп і ритм дрібної моторики, чіткість і точність мовних рухів, складову структуру мовлення. Розучувати вірш і рухи треба одночасно, поступово прискорюючи темп. Краще брати вірші, написані чотиристопним ямбом або хореем. Розвивати дрібну моторику потрібно в ігровій формі, систематично повторюючи й урізноманітнюючи вправи.

Фахівці радять давати дітям інтелектуальне навантаження тільки на фоні "розігрітих рук". При-слухайтесь до думки вчених.

с. 7-10. Психологічні та графо-моторні завдання

Пропонуються ігрові тренувальні вправи для розвитку розумових здібностей (спостережливості, стійкості уваги, просторової уяви, аналітичного сприймання, мислення), необхідних для повноцінного мовленнєвого розвитку дітей.

Діти можуть виконувати завдання самостійно. Якщо дитина не зрозуміла інструкції, завдання треба пояснити, підказати перший хід. Однак вказівки дорослого мають спрямовувати хід думок дитини, а не диктувати результат. Якщо дитина успішно впоралася із завданням, варто вимагати, щоб вона пояснила свої дії. Ігрові завдання не втомлюють дитину, але, коли інтерес до них згасає, треба змінити форму діяльності.

Завдання, що вимагають домалювати, заштрихувати чи розфарбувати малюнок, відтворити букви тощо, націлені на розвиток графо-моторних здібностей, зорово-моторної координації, наочно-об-разного мислення дитини.


с. 11. Звуконаслідування


Дитина повинна не тільки імітувати немовні звуки, але й правильно їх передавати: курка квокаче, півень кукурікає, курча пищить, коза мекає, гуска гелгоче, жаба квакає, жук дзижчить, очерет шелестить (шумить). Обов'язково продовжіть цю роботу в ігровій формі. Для закріплення запропонуйте такі питання: "Хто гарчить?", "Хто хрюкає?", "Хто мукає?", "Хто гавкає?", "Хто нявкає?". І навпаки: "Як подає голос собака? Свиня? Корова?.."

Детально розгляньте малюнок разом з дитиною. Спочатку хай дитина скаже, що робить собака, кішка, ворона. Потім — спробує розповісти, що відбувається у кожній кімнаті.

с. 12. Звукоутворення

Вивчити будову артикуляційного (мовленнєвого) апарату за схемами і завданнями. Голосоутворення можна пояснити так: покласти руку на шию (гортань) і вимовити звуки: [а], [о], [м], [з], [р] та ін. Рука відчує вібрацію (тремтіння) голосових зв'язок. У горлечку "зв'язки завібрують і голос всі почують".

Поняття "голосні звуки". Голосні звуки утворюються лише голосом. Струмін повітря не зустрічає в роті ніяких перешкод. Тому схематично голосні звуки позначаються  — ніби відкритий рот без перешкод (див. "Довідкове бюро", с.3).

Поняття "приголосні звуки". Необхідно навчити дитину спостерігати за утворенням звуків, спираючись на власні артикуляційні відчуття. Дитина повинна усвідомити, що приголосні звуки виникають тільки тоді, коли на шляху струменя повітря, яке ми видихаємо, з'являється перешкода. Схематично приголосні звуки позначаються . Приголосні звуки складаються з голосу і шуму (дзвінки) або тільки з шуму (глухі).

с. 13. Диференціація свистячих і шиплячих

Свистячі і шиплячі звуки мають акустико-артикуляційну подібність, тому діти їх часто плутають у вимові, під час читання і на письмі. Спочатку необхідно навчити дитину правильно вимовляти ці групи звуків, закріпити правильну вимову у зв'язному мовленні, а потім — навчити розрізняти пари звуків у такій послідовності:

- виділення окремих звуків зі слова;
- порівняння артикуляції (вимови);
- співвіднесення звуків і букв;
- розрізнення пари звуків у складах (читання складів і письмо складів під диктовку);

- зіставлення слів-паронімів (відрізняються одним звуком (буквою));
- розрізнення звуків (букв) у словах (на початку, в середині, у кінці слова);
- визначення місця звука (букви) у слові;
- розрізнення звуків (букв) у словах на фоні речення і тексту.

с. 13-15. Розрізнення С-Ш

Починайте роботу із визначення спільного звука у словах. Потім з допомогою артикуляційних схем і пояснень уточніть вимову звуків [с] і [ш]. Дитина повинна відчутися різницю положень губ і язика, тепло чи холод видихуваного повітря. Основна опора при розрізненні свистячих і шиплячих звуків — положення язика. Пальці долоні допомагають його визначити. Тому дитина, читаючи склади і слова, показує рукою умовне положення язика (вгорі-вниз).

1. Читати слова, складати з ними словосполучення і речення (усно).
2. Хвилинка каліграфії. Розрізнення букв. Під час вимови звука [с] кінчик язика перебуває внизу, і в букви **С** верхній гачок опускається згори вниз. У букви **Ш** “палички” підняті вгору, як і язичок під час вимови звука [ш]. Прописати за зразком.
3. Вставити пропущені букви **С** або **Ш**, прочитати слова, пояснити їх значення.
4. Спочатку назвати числа, потім записати їх назви словами. Визначити місце букв **С** і **Ш** у цих словах.
5. Розгадати ребуси.
6. Робота зі словами-паронімами.
7. Зміна дієслів за особами (1 і 2 особа однини, теперішній час). Утворення вищого ступеня порівняння прикметників. Зафарбувати букви **С** і **Ш** вказаними олівцями.
8. Лексична тема “*День сміху*”. Прочитати й обговорити текст. Замалювати букву **С** синім, а букву **Ш** — простим олівцем.
9. Прочитати й обговорити вірш. Виконати письмове завдання.
10. Робота над приказками.

с. 16-17. Розрізнення З-Ж

Починайте працювати аналогічно до роботи зі звуками [з] і [ж]. Часто діти плутають не звуки [з] і [ж], а букви. Тому необхідно визначити, на що подібна кожна буква, і провести аналогію, яка допомагала б дитині (**З** — змія, **Ж** — жук).

- 1-4. Завдання виконати за інструкцією. Не забувайте уточнювати значення слів, які читаєте.
5. Зміна дієслів за часами. Чергування приголосних [з] і [ж]. Завдання виконати спочатку усно, потім — письмово.
6. Лексична тема “*Птахи*”. Відновити деформовані речення і записати їх. Замалювати букви **З** і **Ж** вказаними олівцями.
7. Прочитати й обговорити текст. Виконати письмове завдання. Розфарбувати птахів і знайти кожному його гніздо.

с. 18-19. Розрізнення С-Ц

Починайте працювати аналогічно до роботи над попередніми парами звуків. Звуки [с] і [ц] — свистячі. Різниця полягає в тому, що [с] (щілинний звук) вимовляється протяжно (“тягнеться”), а [ц] (африкат) вимовляється коротко (“не тягнеться”).

- 1-4. Виконувати згідно з формулюваннями завдань.
5. Утворення прикметників від іменників з допомогою суфіксів **-ськ-**, **-цьк-**.
6. Вставити пропущені букви і записати речення.
7. Лексична тема “*Козаки*”. Прочитати й обговорити текст. Підкреслити у словах букви **С** і **Ц**. Записати окремі слова або увесь текст під диктовку.
- 8-9. Виконати згідно із формулюваннями завдань.
10. Письмо по пам’яті.

с. 20-21. Розрізнення С-Ч

- 1-3. Виконувати згідно із формулюваннями завдань.
- 4-7. Лексична тема “*Дні тижня*”. Розсипані слова — *четвер, середа, субота*.
- 8-9. Лексична тема “*Доба*”.
10. Робота над приказками. Запропонуйте дитині вивчити одну-дві приказки, записати їх по пам’яті, а потім — самостійно виправити помилки й поставити собі оцінку.

с. 22. Розрізнення Ц-Ч

- 1-4. Виконувати згідно із формулюваннями завдань.

5–6. Лексична тема “Культура поведінки. Привітання”. Вставити пропущені букви у словах тексту. Дописати привітання: “Добрий день!”, “Привіт!”.

с. 23-24. Розрізнення ДЗ-ДЖ

Уточнити вимову кожного звука окремо, потім — порівняти звуки. Основна різниця — положення язика. Практично засвоїти, що один звук позначається двома буквами.

1. Читати слова, вимовляючи буквосполучення **ДЗ** і **ДЖ** як один звук.
- 2-4. Виконувати згідно із формулюваннями завдань.
5. Утворення прикметників від іменників.
6. Лексична тема “Привітання”. Знайти слова привітання у вірші. Виконати письмове завдання.
- 7-8. Лексична тема “Великдень”. Прочитати й обговорити оповідання і вірш. Замалювати буквосполучення **ДЗ** у словах синім олівцем.

Записати речення: *На дзвіниці дзвонять дзвони.*

с. 25-26. Розрізнення Ш-Ч

Опора у вимові: звук [ш] (щілинний) — протяжний, звук [ч] (африкат) — короткий.

- 1-4. Виконувати згідно із формулюваннями завдань.
5. Словозміна з допомогою суфіксів -**чок-**, -**ечк-**.
- 6-7. Лексичні теми “Привітання”, “Вибачення”.
8. Прочитати й обговорити гумореску.
9. Вписати слова: *спасибі, пробачте, будь ласка, добридень, привіт, вибачте, здрастуйте.*

с. 27-29. Буква Щ

1-2. Домогтися від дитини усвідомлення, що буква **Щ** позначає два звуки: [ш] і [ч]. Визначити у словах місце звукосполучення [шч].

- 3-4. Вправи на розрізнення **Ш-Щ**.
5. Вправи на розрізнення **Ч-Щ**.
6. Вправи на розрізнення **Ш-Ч-Щ**. Скласти і прочитати склади. Вставити пропущені букви **Ш, Ч, Щ** у словах.

7. Дописати потрібне слово у кожному реченні.
8. Суфіксальне словотворення (зменшено-пестлива форма іменників; вищий ступінь порівняння прикметників).

9-11. Лексична тема “Явища природи”. Пряме і переносне значення слів. Розфарбувати малюнок.

- 12-13. Виконувати згідно із формулюваннями завдань.

с. 30-32. Диференціація Л-Р

Вимовляючи звуки, визначити відмінності (де проходить повітряний струмінь).

Звуки [л] і [р] — сонорні (приголосні, що утворюються переважно за участю голосу). Основна їх відмінність полягає у способі творення: [л] — вимовляється без зусиль, [р] — вібрант (кінчик язика тремтить, або вібує під тиском видихуваного повітря). Дитина повинна це усвідомити.

- 1-2. Читати склади і слова, правильно вимовляючи всі звуки. Прописати букви.
- 3-4. Робота зі словами-паронімами.
- 5-7. Виконувати згідно із формулюваннями завдань.
- 8-11. Лексична тема “Куці”. Пряме і переносне значення слів. Приказки і порівняння.
12. Зорово-попереджувальний диктант.
13. Усний і письмовий переказ.
- 14-15. Завдання для допитливих. Ребуси: *смородина, порічка, ліщина, аґрус.*

с. 33-35. Граматичні теми. Прийменники

Роботу над прийменниками необхідно починати із уточнення просторового значення кожного прийменника. Для формування просторового і смислового значень прийменників необхідно використовувати різні вправи:

- переміщувати предмети у просторі;
- визначати розташування предметів, зображених на малюнку;
- змінювати розташування одного предмета відносно інших;
- розпізнавати і вживати прийменники в усному мовленні без зорової опори.

Важливо допомогти дитині засвоїти просторове і смислове значення прийменників:

на — на поверхні чогось (на столі, на шафі); **в (у)** — всередині чогось (у столі, у шафі); **під** — внизу, під чимось (під столом, під шафою); **над** — вгорі, над чимось (над столом, над шафою); **біля** — поряд

з чимось (біля столу, біля шафи); **за** — ніби сховане позаду чогось (за столом, за шафою). За необхідності значення кожного прийменника потрібно пояснювати окремо, супроводжуючи пояснення демонстрацією на конкретних предметах.

Щоб з'ясувати, як дитина засвоїла значення прийменників, пограйтеся з нею. Дорослий дає команду, а дитина мовчки, як робот, виконує її: "Покласти ложку на стіл, у чашку, в тумбочку..." Потім доцільно переходити до таких вправ: дитина сама говорить і вживає прийменники, відповідаючи на запитання: "Де лежить олівець?", "Де стоїть чашка?" і т.д. (використайте завдання 1).

Далі проаналізуйте умовні позначення схеми і використовуйте її так: дорослий показує наочні приклади або малюнки (м'ячик на столі, м'ячик під столом тощо), а дитина вказує на відповідний прямокутник з кружечком. Очевидно, що положення кружечка відносно прямокутника цілком відповідає положенню реальних предметів. Прямокутники і кружечки розфарбувати.

Ознайомлюючи дітей із поняттям "прийменник", можна розповісти казку: "Жили-були у країні Граматиці Прийменники. Це — маленькі, але дуже важливі слова. Вони мали свої будиночки і жили окремо від інших слів. Прийменники пишалися тим, що були самостійними, не чіплялися за інші слова і завжди в реченні мали своє місце. Одні Прийменники вказували на місце, де хтось або щось перебуває: В чи НА, НАД чи ПІД. Інші — вказували куди або звідки треба рухатися: ДО чи ВІД, ЗА чи ІЗ-ЗА".

1–5. Для закріплення поняття "прийменник — окреме слово" виконати вправи спочатку усно, а потім (доступні з них) — письмово.

6. Схеми для подальшої роботи над уточненням значення прийменників.

Усна вправа на використання прийменників із протилежним значенням: олівець кладуть **у** коробку — олівець беруть **із** коробки; кладуть **під** коробку — беруть **з-під** коробки. Варто дати дитині аналогічні завдання з реальними предметами.

7–8. Вправи на практичне засвоєння прийменникового керування. Складання словосполучень.

9–11. Практичне засвоєння написання прийменників. Лексична тема "Казки".

12. Графічний диктант — ефективний метод роботи, і його доцільно широко використовувати в корекційній роботі. Дорослий диктує речення, а дитина записує його схематично і лише прийменники пише повністю. Наприклад, речення: "У душі кожної людини з дитинства живе любов до казок" дитина записує так:

У _____ з _____ до _____.

Речення читати спершу до кінця, потім — частинами, щоб дитина встигла схематично записати його.

с. 36. Префікси

Працюючи над цією темою, необхідно постійно звертати увагу на смислові відтінки, яких надає слову префікс, навчити сприймати префікс як невід'ємну частину слова. Подані вправи розвивають зорову і слухову увагу дитини, вміння правильно підібрати потрібне слово, допомагають практично засвоїти префіксальний спосіб творення слів, уточнюють і збагачують словниковий запас дитини.

На малюнку (завдання 1) зображені різні дії хлопчика. У процесі багаторазового називання цих дій дитина поступово оволодіє префіксальним способом словотворення. Дорослий починає речення: "Хлопчик до дому..." (дитина додає слово "підходить"); "Хлопчик у дім ..." (входить); "Хлопчик із дому ..." (виходить); "Хлопчик навколо дому ..." (обходить); "Хлопчик через дорогу ..." (переходить).

Далі запропонуйте дитині утворити нові слова з допомогою тих самих префіксів. Дорослий говорить: "Хлопчик через дорогу переходить. А заєць? (Перебігає.) А вуж? (Переповзає). А пташка? (Перелітає.) А якби хлопчик плив через річку? (Перепливає.)"

Аналогічно опрацюйте інші префікси. Під час таких вправ дитина засвоює смислове значення дієслівних префіксів: ПРИ — наближення до чогось (приходити, прилітати); ВІД — віддалення від чогось (відходити, відлітати); ВИ — вихід назовні (виходити, вилітати); ПЕРЕ — перехід через щось і т.д. Необхідно вимагати, щоб дитина з кожним словом складала словосполучення або речення. Це змусить її ще раз поміркувати над смисловим значенням префіксів, які суттєво змінюють зміст слова.

Для ознайомлення з поняттям "префікс" можна розповісти казочку: "Жили-були у країні Граматиці Префікси. Вони не мали своїх будиночків, і тому просились у домівки до інших слів. А щоб слова їх не проганяли, Префікси почали надавати їм різних значень: *написати, дописати, списати*, і навіть утворювали нові слова: *похід, перехід, захід*. Тепер Префікси ніколи не розлучаються зі словами, бо Префікс — це частина слова".

2–3. Вправи на визначення основи слова і префікса.

4. Префіксальне словотворення. Практичне засвоєння поняття "префікс — частина слова".

5. Добір антонімів з допомогою префіксів.

6. Лексична тема "Транспорт". Добір префіксів відповідно до змісту словосполучень і речень.

с. 37-38. Розрізнення прийменників і префіксів

Під час написання прийменників з іменниками й дієслів із префіксами діти спираються на слухове сприйняття, а не на смислове значення прийменників і префіксів, тому часто прийменники пишуть разом зі словами, а префікси — окремо. У корекційній роботі необхідно спиратися не тільки на граматичне правило правопису прийменників і префіксів, а й на смислове значення прийменників і лексичний відтінок слова з префіксом та без нього; вчити сприймати префікс як невід'ємну частину слова.

Згадайте казки про Прийменник і Префікс. Розгляньте таблицю і порівняйте прийменники і префікси.

1-4. Практичне засвоєння написання прийменників і префіксів.

5. Вправа на визначення прийменника за допомогою вставного слова.

6. Із цим завданням можуть успішно впоратися тільки підготовлені діти. Якщо необхідно, допоможіть дитині знайти прийменники за зразком попередньої вправи.

7-11. Закріплення і перевірка набутих умінь і навичок. Лексична тема "Транспорт".

с. 39-40. Таблиці для читання допомагають автоматизувати механізм читання.

Читання — складний комплексний вид діяльності. Навички читання характеризуються сукупністю кількох параметрів: спосіб, швидкість, правильність, автоматизованість і розуміння прочитаного.

У **таблиці 1** — прями й обернені склади. Дитина читає щодня, а дорослий слідкує за динамікою часу, затраченого на читання таблиці. Кожній дитині притаманна власна швидкість. Варто зазначити час, щоб наочно впевнитись у відносних успіхах і підбадьорити дитину. Орієнтовна швидкість читання складів таблиці для учня 1 класу в кінці навчального року — близько 1 хв.

Можна опановувати таблицю поступово за напівглобальним методом. Його відмінності від аналітико-синтетичного методу полягають у тому, що дитині створюються умови для запам'ятовування складів як цілісної одиниці читання, обминаючи процедуру звуко-буквеного злиття.

Дорослий у довільному порядку називає склади таблиці і пропонує дитині якомога швидше знайти і прочитати названий склад. Для зручності таблицю поділено на окремі таблички (їх можна зафарбувати кольоровими олівцями). Варто починати працювати з меншої таблички, щодня фіксує час, затрачений на пошуки складів. У процесі щоденної роботи час пошуку скорочується, потім — стабілізується. Щойно дитина зможе прочитати таблицю швидко і без помилок, треба переходити до наступної. Поступово засвоюється техніка злиття складів і накопичується зоровий "словник" складів.

Таблиця 2 містить закриті склади, **таблиця 3** — склади зі збігом приголосних, а **таблиця 4** — одно- і двоскладові слова зі збігом приголосних. Принципи і тактика роботи з ними такі, як і в попередньому варіанті. Однак слова дитина швидко вивчає напам'ять і тренувальний ефект зникає. Тому таблиці слів треба часто міняти (можна використовувати таблиці для читання із "Грамотійка" №№1, 2).

Таблиця 5 пропонує склади і слова, що утворюються із цих складів. Дорослий називає слово, а дитина шукає в таблиці потрібні склади у правильній послідовності.

Таблиця 6 містить текст і таблицю слів, що входять до складу тексту. Дорослий читає текст по одному реченню (можна двічі), а дитина повинна знайти в таблиці слова, що складають це речення, у відповідній послідовності. Такі прийоми роботи сприяють цілісному (глобальному) впізнаванню слів, стимулюють розуміння прочитаного і розвивають короткочасну словесну пам'ять.

Література

- Барташнікова І.А., Барташніков А.А. Учись играя. — Харьков: Фолио, 1997.
- Блінова Г.Й., Пічугіна Т.В. Дидактичний матеріал для подолання вад письма і читання у дітей. — К.: Радянська школа, 1990.
- Бугрименко Е.А., Цукерман Г.А. Чтение без принуждения. — М.: Знание, Пед. ф-т, 1997, №3.
- Будна Н.О., Козуб О.В. Довідник учня початкових класів. — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000.
- Выготский Л.С. Собр.соч., т.3. М., 1983.
- Винокур А.С. Подолання мовного недорозвинення у дітей молодшого шкільного віку. — К.: Радянська школа, 1977.
- Волкова Л.С. (ред.) Логопедия. — М., 1989.
- Газман О.С., Харитоновна Н.Е. В школу с игрой. — М.: Просвещение, 1991.
- Гарбузов В.И. Нервные дети. — Л-д.: Медицина, 1990.
- Гильбух Ю.З., Георгіївська В.А. Розвивайте розум дітей. Альбом 1, 2. — К.: Освіта, 1993.
- Едігей В. Вчися читати, малюк. — К., 1993.
- Ефименкова Л.Н. Коррекция устной и письменной речи учащихся начальных классов. — М.: Просвещение, 1991.
- Ефименкова Л.Н., Мисаренко Г.Г. Организация и методы коррекционной работы логопеда на школьном логопункте. — М.: Просвещение, 1991.
- Зайцев В.М. Резервы обучения чтению. — М., 1991.
- Карпова Е.В. Дидактические игры в начальный период обучения. — Ярославль: Академия развития, 1997.
- Ковшиков В.А. Методика диагностики и коррекции нарушений употребления падежных окончаний существительных. Методическое пособие. — СПб., 1996.
- Кольцова М.М. Двигательная активность и развитие функций мозга ребенка. — М., 1973.
- Корнев А.Н. Нарушения чтения и письма у детей. — СПб.: МиМ, 1997.
- Крупенчук О.И. Лого-рифмы. Поэтическое сопровождение коррекции речи у детей. — СПб.: СпецЛит, 2000.
- Львов М.Р. Методика развития речи младших школьников. — М.: Просвещение, 1985.
- Максакова А.И., Туманова Г.А. Учите играя. — М., Просвещение, 1983.
- Малярчук А.Я. (состав.) Организация логопедической помощи детям, имеющим общее недоразвитие речи (нерезко выраженное). Методические рекомендации. — К.: РУМК, 1991.
- Нартова-Бочавер С.К., Мухортова Е.А. Скоро в школу! — М.: Глобус, 1995.
- Парамонова Л.Г. Упражнения для развития письма. — СПб., Дельта, 1999.
- Потапова Е.Н. Радость познания. — М.: Просвещение, 1990.
- Прищепя К.С., Лук'яненко В.Г. Тематичний словник школяра. — К.: Гала, 1997.
- Савченко М.А. Методика виправлення вад вимови у дітей. — К.: Радянська школа, 1983.
- Садовникова І.Н. Нарушения письменной речи и их преодоление у младших школьников. — М.: Владос, 1997.
- Селиверстова В.И. (ред.) Игры в логопедической работе с детьми. — М.: Просвещение, 1981.
- Спирова Л.Ф., Ястребова А.В. Учителю о детях с нарушениями речи. — М.: Просвещение, 1976.
- Тоцкий Т.С. Орфография без правил. — М., 1991.
- Ястребова А.В. Коррекция нарушений речи учащихся общеобразовательной школы. — М.: Просвещение, 1978.

Зміст

Вступ. Довідкове бюро	3
Переднє слово для дорослих	4
Пальчикова гімнастика	5
Психологічні та графо-моторні завдання	7
Звуконаслідування	11
Звукоутворення	12
Диференціація свистячих і шиплячих. Розрізнення С-Ш	13
Розрізнення З-Ж	16
Розрізнення С-Ц	18
Розрізнення С-Ч	20
Розрізнення Ц-Ч	22
Розрізнення ДЗ-ДЖ	23
Розрізнення Ш-Ч	25
Буква Щ	27
Розрізнення Ш-Щ	27
Розрізнення Ч-Щ	27
Розрізнення Ш-Ч-Щ	28
Диференціація Л-Р	30
Граматичні теми. Прийменники	33
Префікси	36
Розрізнення прийменників і префіксів	37
Таблиці для читання	39
Поради батькам	41
Посторінкові рекомендації	42
Література	47